

ความหมายของวัตถุอันตรายและทรัพย์สินอันตรายกับทฤษฎีความรับผิดชอบทางละเมิด

2.1 ความหมายของวัตถุอันตราย

ปัจจุบันได้มีการใช้วัตถุอันตรายกันอย่างแพร่หลายในกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการอุตสาหกรรม การเกษตรกรรม รวมทั้งกิจกรรมในชุมชนและบ้านเรือน หากไม่มีการควบคุมการผลิต การขนส่ง การใช้ และการครอบครองวัตถุอันตรายอย่างเหมาะสมแล้ว ก็อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อพืช สัตว์ มนุษย์ และสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปได้ ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติวัตถุอันตรายในด้านต่างๆ รวมทั้งการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุอันตราย และการจัดระบบ การประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับวัตถุอันตราย¹

ความหมายของวัตถุอันตราย ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 กำหนดให้ วัตถุอันตราย หมายความว่า วัตถุระเบิดได้ วัตถุไวไฟ วัตถุออกซิไดซ์และวัตถุเปอร์ออกไซด์ วัตถุมีพิษ วัตถุที่ทำให้เกิดโรค วัตถุกัมมันตรังสี วัตถุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรม วัตถุกัดกร่อน วัตถุที่ก่อให้เกิดระคายเคือง และวัตถุอย่างอื่นไม่ว่าจะเป็นเคมีภัณฑ์หรือสิ่งอื่นใดที่อาจทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์สิน หรือสิ่งแวดล้อม เป็นนิยามที่ไม่ได้จำกัดเพียงสารเคมีหรือเคมีภัณฑ์ แต่ครอบคลุมรวมไปถึงวัตถุหรือสิ่งใดก็ได้ที่อาจทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์สิน หรือสิ่งแวดล้อม

วัตถุอันตรายอาจเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปเป็นสารเคมีตัวเดียวๆ หรือเป็นสารเคมีผสมก็ได้ วัตถุอันตรายอาจเป็นของแข็ง ของเหลว หรือแก๊ส นอกจากนี้ จุลินทรีย์หรือส่วนประกอบของจุลินทรีย์ ซึ่งอาจทำให้เกิดการติดเชื้อหรือเป็นอันตรายต่อสภาพแวดล้อมก็ถือว่าเป็นอันตรายได้เหมือนกัน สิ่งของบางอย่างดูเหมือนๆ อาจจะไม่เป็นอันตรายแต่อาจทำให้เกิดอันตรายได้เช่น ก๊าซที่อัดอยู่ในถังภายใต้ความดันสูงอาจจะระเบิดจนเป็นอันตรายแก่มนุษย์และทรัพย์สินต่างๆทั้งที่ก๊าซ

¹ อานาจ วงศ์บัณฑิต, กฎหมายสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2545), น.367.

ที่อัดอยู่เป็นก๊าซเฉื่อย การรั่วไหลของก๊าซไนโตรเจนออกจากถังบรรจุที่อยู่ในตู้สินค้าอาจจะทำให้ผู้ที่เข้าไปในตู้สินค้านั้น ขาดออกซิเจนและถึงแก่ความตายได้ ในทำนองเดียวกันก๊าซจากสินค้าที่อยู่ในห้องเรือบรรทุกอาจจะขึ้นมาแทนที่ออกซิเจนมากพอ จนผู้ที่อยู่ในห้องเรืออาจได้รับอันตรายหรือตายจากการขาดออกซิเจน

และตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย พ.ศ.2547 (ฉบับที่ 2) ² ได้ระบุรายละเอียดของรายชื่อวัตถุอันตราย และแบ่งวัตถุอันตรายเป็นชนิดที่ 1 ถึงชนิดที่ 4 ตามความรุนแรงและอันตรายเพื่อกำหนดระดับการควบคุมที่แตกต่างกัน ซึ่งจะเป็นจำพวกสารเคมีและของเสียเคมีวัตถุ (chemical waste) เป็นส่วนใหญ่ โดยวัตถุอันตรายชนิดที่ 1 เป็นประเภทที่กฎหมายควบคุมน้อยที่สุด คือ การผลิต การนำเข้า การส่งออก หรือการมีไว้ในครอบครอง (รวมถึงการทิ้งหรือการปรากฏอยู่ในบริเวณที่อยู่ในความครอบครองของตน) ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด วัตถุอันตรายชนิดที่ 2 ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดและต้องแจ้งให้เจ้าพนักงานทราบก่อน เช่น วัตถุอันตรายจำพวก formaldehyde (methanal), ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในบ้านเรือนหรือทางสาธารณสุขเพื่อลบหรือแก้คำผิด ชักแห้งผ้า ชักผ้าขาว ฆ่าเชื้อโรค กำจัดกลิ่นในสระว่ายน้ำ เป็นต้น ส่วนวัตถุอันตรายชนิดที่ 3 เป็นประเภทที่การผลิต การนำเข้า การส่งออก หรือการมีไว้ในครอบครองต้องได้รับใบอนุญาต เช่น วัตถุอันตรายจำพวก borax, cadmium, chlorine, lead, sulfuric acid เป็นต้น รวมไปถึงของเสียเคมีวัตถุ (chemical waste) เช่น น้ำมันหล่อลื่นที่ใช้แล้วที่มีปริมาณเกิน 20 ลิตร ของเสียประเภทโลหะหรือมีสารปนเปื้อน ชิ้นส่วนอุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น และ วัตถุอันตรายชนิดที่ 4 เป็นประเภทที่กฎหมายห้ามมิให้ผลิต นำเข้า ส่งออก หรือมีไว้ในครอบครอง เช่น วัตถุอันตรายจำพวกอาวูเคมี, DDT, skunk oil, arsenic trioxide (ใช้กำจัดแมลง) asbestos (crocidolite), aldrin (ใช้กำจัดแมลง, ฆ่าเชื้อโรค, แก้ไขการอุดตันของท่อ), dioxin เป็นต้น กฎหมายให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการวัตถุอันตรายประกาศกำหนดเกี่ยวกับการผลิต การนำเข้า การส่งออก การขาย การขนส่ง การเก็บรักษา การกำจัดและการทำลายวัตถุอันตรายได้ และกำหนดให้หน่วยงาน

² ราชกิจจานุเบกษา, รวมกฎหมายและกฎกระทรวงสำหรับระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), น.427-428.

ผู้รับผิดชอบ ได้แก่ กรมวิชาการเกษตรจำนวน 13 รายการ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา 10 รายการ กรมโรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 23 รายการ ตามกฎหมายควบคุมวัตถุอันตราย³

2.1.1 การจำแนกประเภทวัตถุอันตราย

การจัดทำมาตรฐานด้านความปลอดภัยในการขนส่งวัตถุอันตรายเริ่มเมื่อ พ.ศ.2493 หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ภายใต้การดูแลของสหประชาชาติ ในปี 2499 คณะผู้เชี่ยวชาญด้านการขนส่งสินค้าอันตราย ซึ่งตั้งโดย United Nations Economic and Social Council (ECOSOC) เสนอรายงานกำหนดมาตรฐานพื้นฐานเบื้องต้นในการขนส่งวัตถุอันตรายทุกระบบ การขนส่ง คือ United Nations Recommendations the Transport of Dangerous Goods ซึ่งเป็นที่รู้จักกันว่า “UN Recommendations” หรือ หนังสือปกสีส้ม “Orange Book” องค์การระหว่างประเทศและประเทศต่างๆ ใช้มาตรฐานเบื้องต้นนี้เป็นแนวทางในการออกกฎระเบียบต่างๆ ในการขนส่งวัตถุอันตรายในทุกๆ ระบบการขนส่ง ทั้งนี้การปรับปรุงแก้ไข UN Recommendations นั้น กระทำทุก 2 ปี โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 19 ท่าน จากประเทศสมาชิก⁴

ในการจัดทำข้อเสนอแนะของสหประชาชาตินั้นมุ่งที่จะใช้ช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการกับวัตถุอันตราย เช่น วัตถุประเภทใดควรที่ถูกจัดให้เป็นวัตถุอันตราย วิธีการสำแดงให้รู้ว่าเป็นอันตรายเพื่อหลีกเลี่ยงความเข้าใจผิด และวิธีการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุอันตรายนั้นในระหว่างการขนส่ง รวมถึงการสำแดงคุณสมบัติที่เป็นอันตรายของวัตถุอันตรายนั้น เพื่อรู้ถึงวิธีการขนส่งที่ต้องปลอดภัยและการจัดการเมื่อเกิดอุบัติเหตุขึ้น⁵

³ สุวรรณ โลหะประธาน, “การประกันภัยความรับผิดชอบ: ศึกษาเฉพาะกรณีการประกันภัยคุ้มครองความเสียหายต่อบุคคล ทรัพย์สิน และสิ่งแวดล้อม อันเกิดจากวัตถุอันตรายและของเสียที่เป็นอันตราย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), น.9-10.

⁴ ภิญญ พาณิชพันธ์ และคนอื่นๆ, มหันตภัยจากวัตถุเคมี: ความเสี่ยงและอันตราย (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2544), น.29.

⁵ เพิ่งอ้าง, น.29-30.

ข้อเสนอแนะของสหประชาชาตินี้มุ่งหวังให้เกิดความปลอดภัยในการปฏิบัติของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งวัตถุอันตรายทั้งนี้โดยตรงและทางอ้อม การที่ข้อเสนอแนะนี้จัดแบ่งประเภทวัตถุอันตราย จัดทำบัญชีสินค้าอันตราย มาตรฐานภาษาที่ใช้บรรจุวัตถุอันตราย การทำเครื่องหมายและป้าย รวมทั้งการจัดทำเอกสารประกอบการขนส่ง เพื่อให้ผู้ประกอบการขนส่งสินค้าและหน่วยงานที่มีหน้าที่ตรวจสอบใช้ในการดำเนินงานให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ข้อเสนอแนะของสหประชาชาตินี้ สามารถนำมาปรับใช้กับระบบการขนส่งทุกระบบ และเป็นรากฐานสำหรับการเตือนภัยสำหรับการเก็บรักษาและการนำไปใช้ทั่วไปด้วย⁶

2.1.2 การแยกประเภทวัตถุอันตราย

วัตถุอันตรายแบ่งออกได้เป็น 9 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

1. วัตถุระเบิด
2. ก๊าซต่างๆ
3. ของเหลวไวไฟ
4. ของแข็งไวไฟ สารที่เสี่ยงต่อการลุกไหม้ได้เอง สารให้ก๊าซไวไฟเมื่อสัมผัสกับน้ำ
5. สารออกซิไดซ์และสารอินทรีย์เปอร์ออกไซด์
6. สารพิษและสารติดเชื้อ
7. วัตถุกัมมันตรังสี
8. สารกัดกร่อน
9. สารหรือสิ่งของอันตรายเบ็ดเตล็ด นอกเหนือจากประเภท 1-8

การเรียงลำดับของประเภทสินค้าอันตรายจาก 1-9 นี้ ไม่ได้เรียงตามลำดับของความเป็นอันตราย สำหรับคำจำกัดความและประเภทย่อยของวัตถุอันตรายทั้ง 9 ประเภท มีดังต่อไปนี้

วัตถุอันตรายประเภทที่ 1 วัตถุระเบิด

วัตถุระเบิด หมายถึง

- สารระเบิด หมายถึง ของแข็งหรือของเหลว (หรือสารผสม) ที่สามารถเกิดปฏิกิริยาเคมีโดยตัวของมันเอง แล้วเกิดก๊าซที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว จึงเกิดการระเบิดที่มีความเร็วถึงขั้นที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่โดยรอบ ซึ่งสารประเภทดอกไม้เพลิงรวมอยู่ในกลุ่มนี้ด้วย

⁶ เฟิงอ้าง, น.30.

- สาร Pyrotechnic หมายถึง สารหรือสารผสมที่ออกแบบเพื่อให้เกิดความร้อน เสี่ยง ก๊าซ หรือควัน หรืออย่างหนึ่งอย่างใด หรือหลายอย่างรวมกัน เนื่องจากปฏิกิริยาเคมีที่ปล่อย ความร้อนออกไปอย่างต่อเนื่อง

- สิ่งของระเบิดได้ หมายถึง สิ่งของที่มีส่วนประกอบของสารระเบิดหนึ่งอย่างหรือ มากกว่า

สินค้าอันตรายประเภทที่ 1 แบ่งออกเป็น 6 ประเภทย่อย ตามลักษณะและความเร็วของการระเบิด ดังต่อไปนี้

ประเภทย่อย 1.1 หมายถึง สารหรือสิ่งของที่เกิดการระเบิดตูมได้หมดในทุกล้วน (mass explosion)

ประเภทย่อย 1.2 หมายถึง สารหรือสิ่งของที่อันตรายที่เกิดการยิงขึ้นส่วนได้ แต่ไม่เกิดการระเบิดตูมหมดในทุกล้วนอย่างรวดเร็ว

ประเภทย่อย 1.3 หมายถึง สารหรือสิ่งของที่มีความเสี่ยงในการเกิดเพลิงไหม้และมีอันตรายแบบการระเบิดน้อย หรือการยิงขึ้นส่วนน้อย อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่าง แต่ต้องไม่เกิดการระเบิดหมดทั้งมวลอย่างรวดเร็ว

ประเภทย่อย 1.4 หมายถึง สารหรือสิ่งของที่ไม่มีความเป็นอันตรายมากนัก ในกรณีการติดไฟ หรือการกระทบกระแทกจะมีผลต่อภาชนะบรรจุเป็นส่วนใหญ่

ประเภทย่อย 1.5 หมายถึง สารที่ไม่มีความไวต่อการระเบิด แต่หากระเบิดจะเกิดความเสียหายแบบเกิดการระเบิดหมดทั้งมวล

ประเภทย่อย 1.6 หมายถึง สิ่งของที่ไม่มีความไวต่อการระเบิดเลย และไม่มีอันตรายแบบการระเบิดหมดทั้งมวล

สินค้าอันตรายประเภทที่ 1 ยังถูกจัดให้อยู่กลุ่มที่สามารถอยู่ใกล้ชิดรวมกันได้ (compatibility group) ในการเก็บรักษาและขนส่ง โดยแบ่งเป็น 13 กลุ่ม ขึ้นกับชนิดของสาร และสิ่งระเบิดที่พิจารณาแล้วว่าเข้ากันได้⁷

วัตถุอันตรายประเภทที่ 2 ก๊าซ

ก๊าซ หมายถึง สารที่อุณหภูมิ 50 องศาเซลเซียส มีความดันไอมากกว่า 300 kPa หรือ มีสภาพเป็นก๊าซโดยสมบูรณ์ที่อุณหภูมิ 20 องศาเซลเซียส ที่ความดันปกติ 101.3 kPa ก๊าซที่

⁷ เฟิงอ้าง, น.30-31.

ทำการขนส่งนั้นอยู่ในลักษณะต่างๆ กันคือ ก๊าซ อันก๊าซในสภาพของเหลว ก๊าซที่เป็นของเหลว ภายใต้การควบคุมที่อุณหภูมิต่ำ ก๊าซในสารละลาย เป็นต้น

วัตถุอันตรายประเภทที่ 2 แบ่งตามอันตรายปฐมภูมิของก๊าซ ได้เป็น 3 ประเภทย่อย

ประเภทย่อย 2.1 ก๊าซไวไฟ หมายถึง ก๊าซที่ความดันปกติ 101.3 kPa และอุณหภูมิ 20 องศาเซลเซียส เมื่อผสมกับอากาศสามารถจุดประกายที่ความเข้มข้น 13 % หรือต่ำกว่า โดยประมาณหรือมีช่วงกว้างการติดไฟในอากาศ 12 %

ประเภทย่อย 2.2 ก๊าซไม่ไวไฟและไม่เป็นพิษ หมายถึง ก๊าซที่ทำการขนส่งที่ความดันไม่น้อยกว่า 280 kPa ที่อุณหภูมิ 20 องศาเซลเซียส หรือในสภาพเป็นของเหลวที่อุณหภูมิต่ำ เช่น ก๊าซที่มีคุณสมบัติไม่ติดไฟและไม่เป็นพิษ แต่หากเกิดรั่วไหลออกมา สามารถทำให้หายใจไม่ออกได้เนื่องจากก๊าซเหล่านี้ทำให้ออกซิเจนเจือจางลงหรือแทนที่ออกซิเจนที่มีในอากาศ หรือก๊าซที่มีคุณสมบัติเป็นตัวออกซิไดซ์ ซึ่งเมื่อสัมผัสกับออกซิเจนทำให้เกิดหรือช่วยให้เกิดการเผาไหม้วัสดุอื่นได้ดีกว่าอากาศจนเกิดภาวะของออกซิเจนขึ้น

ประเภทย่อย 2.3 ก๊าซพิษ หมายถึง ก๊าซซึ่งมีคุณสมบัติเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าเป็นพิษหรือกัดกร่อน หรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพ⁸

วัตถุอันตรายประเภทที่ 3 ของเหลวไวไฟ

ของเหลวไวไฟ หมายถึง ของเหลว ของผสม หรือของเหลวที่มีสารที่ปกติเป็นของแข็ง ละลายอยู่ หรือของเหลวที่มีสารแขวนลอยผสม ซึ่งมีจุดวาบไฟ (flash point) ที่อุณหภูมิต่ำกว่า 60.5 องศาเซลเซียส นอกจากนั้นแล้ว วัตถุอันตรายในประเภทย่อยนี้ยังหมายถึง ของเหลวซึ่งต้องขนส่งที่อุณหภูมิสูงกว่าหรือเท่ากับจุดวาบไฟของของเหลว นั้น หรือสารนั้นซึ่งต้องอยู่ในสถานะของเหลวในขณะที่ขนส่งซึ่งจะให้โอระเหยของสารที่สามารถติดไฟได้ที่อุณหภูมิเท่ากับหรือต่ำกว่า อุณหภูมิต่ำสุดที่สามารถใช้ในการขนส่งได้⁹

วัตถุอันตรายประเภทที่ 4 ของแข็งไวไฟ สารที่เกิดการลุกไหม้ได้เองสารที่ให้ก๊าซไวไฟเมื่อสัมผัสกับน้ำ

วัตถุอันตรายประเภทที่ 4 แบ่งออกเป็น 3 ประเภทย่อย ดังต่อไปนี้

ประเภทย่อย 4.1 ของแข็งไวไฟ หมายถึง ของแข็งซึ่งระหว่างการขนส่ง สามารถเผาไหม้ได้ง่ายและอาจลุกไหม้ได้ หรือทำให้ลุกไหม้ขึ้นได้จากการเสียดสีสารหรือสีข้างเคียงที่มีความเสี่ยง

⁸ เพิ่งอ้าง, น.31-32.

⁹ เพิ่งอ้าง, น.33.

ต่อการเกิดปฏิกิริยาที่คายความร้อนออกมาได้ง่าย รวมทั้งสารระเบิดง่ายที่ถูกทำให้ไม่ไวในการระเบิดโดยวิธีการต่างๆ ได้ แต่สารเหล่านี้สามารถระเบิดได้ เช่น หากไม่อยู่ในสภาพเฉื่อยจนเพียงพอตามข้อกำหนด

ประเภทย่อย 4.2 สารที่มีความเสี่ยงต่อการลุกไหม้ได้เอง หมายถึง สารที่อาจร้อนขึ้นมา และสามารถลุกไหม้ได้เองภายใต้สภาวะปกติในระหว่างการขนส่ง หรือสารที่เมื่อสัมผัสกับอากาศแล้วจะมีอุณหภูมิสูงขึ้น ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้ติดไฟได้

ประเภทย่อย 4.3 สารที่ให้ก๊าซไวไฟเมื่อสัมผัสกับน้ำ หมายถึง สารเมื่อทำปฏิกิริยากับน้ำแล้วอาจลุกไหม้ได้เอง หรือให้ก๊าซไวไฟในปริมาณที่อาจเป็นอันตรายได้¹⁰

วัตถุอันตรายประเภทที่ 5 สารออกซิไดซ์ และสารอินทรีย์เปอร์ออกไซด์

วัตถุอันตรายประเภทที่ 5 แบ่งออกเป็น 2 ประเภทย่อยดังนี้คือ

ประเภทย่อย 5.1 สารออกซิไดซ์ หมายถึง สารที่อาจไม่ติดไฟได้เอง และอาจช่วยหรือทำให้สารอื่นติดไฟได้ โดยการปล่อยออกซิเจนให้เป็นส่วนใหญ่

ประเภทย่อย 5.2 สารอินทรีย์เปอร์ออกไซด์ หมายถึง สารอินทรีย์ที่มีหมู่เปอร์ออกไซด์อยู่ด้วยที่ไม่เสถียรเมื่อถูกความร้อน เกิดการแตกสลายที่รุนแรงขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากความร้อนที่ปล่อยออกมามากขึ้นอีก สารอินทรีย์เปอร์ออกไซด์ สามารถระเบิดได้เมื่อเกิดการสลายตัวหรือเผาไหม้ได้อย่างรวดเร็ว มีความไวต่อการกระทบหรือการเสียดสี หรือทำให้เกิดปฏิกิริยากับตัวเองหรือสารอื่น¹¹

วัตถุอันตรายประเภทที่ 6 สารพิษและสารแพร่เชื้อได้

วัตถุอันตรายประเภท 6 สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทย่อย ดังต่อไปนี้คือ

ประเภทย่อย 6.1 สารพิษ หมายถึง สารพิษที่เป็นอันตรายถึงชีวิต หรือบาดเจ็บร้ายแรง หรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์ ซึ่งอาจเข้าสู่ร่างกายได้โดยการกลืน การสูดดม หรือจากการสัมผัสทางผิวหนัง การจัดความเป็นพิษของวัตถุอันตรายย่อย 6.1 ได้แสดงไว้ในตารางข้างล่างนี้ตามปริมาณสารพิษ (มก.) ขั้นต่ำสุด ต่อน้ำหนักของสัตว์ (กก.) ที่ทำให้ร้อยละ 50 ของสัตว์ทดลองตาย เมื่อได้รับสารพิษในปริมาณนั้น 1 ครั้ง

¹⁰ เพิ่งอ้าง, น.33-34.

¹¹ เพิ่งอ้าง, น.34-35.

พิษเข้าทางปาก (oral)	พิษเข้าทางการสัมผัส (dermal)	พิษเข้าทางการหายใจ (inhalation)
LD50(mg/Kg)	LD50(mg/Kg)	LD50(mg/Kg)
ของแข็ง < 200	< 100	< 10
ของเหลว < 500		

ประเภทย่อย 6.2 สารแพร่เชื้อได้ หมายถึง สารที่มีส่วนประกอบของเชื้อโรค หรือสิ่งทำให้เกิดโรค ตัวที่สามารถแพร่พยาธิอาจเป็นจุลินทรีย์ธรรมชาติ (รวมทั้งแบคทีเรีย, rickettsia, ไวรัส, พยาธิ, เชื้อรา) หรือเชื้อจุลินทรีย์ที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรม (จีเอ็มโอ) ซึ่งเชื้อจุลินทรีย์เหล่านี้เป็นที่รู้จักกันว่าหรือคาดการณ์ได้ว่าสามารถแพร่โรคต่างๆ โดยการผสมผสานสารพันธุกรรมหรือโดยการกลายพันธุ์สัตว์หรือมนุษย์¹²

วัตถุอันตรายประเภทที่ 7 วัตถุกัมมันตรังสี

วัตถุกัมมันตรังสี หมายถึง วัตถุที่มีนิวเคลียสที่เปล่งกัมมันตรังสีได้ ซึ่งความเข้มข้นของกัมมันตรังสี และค่ากัมมันตรังสีอย่างปลอดภัย ได้กำหนดไว้ใน LAEA Safety Standards Series No. ST-1 (1996 edition) สิ่งของทั่วไป รวมทั้งสิ่งมีชีวิต มีการเปล่งกัมมันตรังสีตามธรรมชาติอยู่แล้ว ฉะนั้นสิ่งที่นับอาจเป็นสารอันตรายประเภทมีกัมมันตภาพรังสีต้องมีค่าการเปล่งกัมมันตรังสีจำเพาะสูงกว่า 70 KBq/Kg (0.002 Uci/g) วัตถุกัมมันตรังสี มีทั้งที่เป็นอันตรายมากหรือน้อย เนื่องจากรังสีที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่าที่เปล่งออกมานั้นอาจเป็นอันตรายต่อเนื้อเยื่อต่างๆ ของร่างกายของสิ่งมีชีวิต¹³

วัตถุอันตรายประเภทที่ 8 สารกัดกร่อน

สารกัดกร่อน หมายถึง สารซึ่งโดยปฏิกิริยาเคมี ทำให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงเมื่อสัมผัสกับเนื้อเยื่อของสิ่งมีชีวิต หรือในกรณีเกิดการรั่วไหลจะเกิดการเสียหายต่อวัตถุหรือทำลายสินค้าอื่นๆ หรือพาหนะที่ใช้ขนส่ง สารประเภทนี้ยังอาจทำให้เกิดอันตรายชนิดอื่นได้ด้วย สารกัดกร่อนในสภาพปกติเป็นได้ทั้งของแข็งและของเหลว สารกัดกร่อนมีคุณสมบัติดังนี้

- ไอระเหยของสาร อาจเป็นอันตรายต่อนัยน์ตาและโพรงจมูก
- สารบางชนิดอาจให้ก๊าซพิษเมื่อสลายตัว เมื่ออยู่ในบริเวณที่มีอุณหภูมิสูง
- สารบางชนิดอาจมีคุณสมบัติติดไฟได้ด้วย

¹² เพิ่งอ้าง, น.35.

¹³ เพิ่งอ้าง, น.35-36.

- สารทุกชนิดประเภทนี้อาจทำอันตรายต่อวัสดุต่าง ๆ เช่น โลหะ โยสังเคราะห์
- สารบางชนิดจะมีฤทธิ์กัดกร่อนต่อเมื่อทำปฏิกิริยากับน้ำหรือความชื้น
- สารบางชนิดเมื่อทำปฏิกิริยากับน้ำแล้วจะให้ก๊าซไวไฟ
- สารบางชนิดเมื่อทำปฏิกิริยากับน้ำหรือสารอินทรีย์จะให้ความร้อนสูงมาก ¹⁴

วัตถุอันตรายประเภทที่ 9 สารและสิ่งของอันตรายเบ็ดเตล็ด

สารและสิ่งของอันตรายเบ็ดเตล็ด หมายถึง สารหรือสิ่งของที่ไม่ถูกจัดไว้ในประเภทอื่นๆได้ แต่จากประสบการณ์ในการขนส่งสารหรือสิ่งของนี้แสดงให้เห็นว่าสามารถเกิดอันตรายขึ้นได้หรือสิ่งของที่ถูกจัดอยู่ในประเภทนี้รวมถึงของที่ต้องมีการควบคุมอุณหภูมิระหว่างการขนส่งโดยที่อุณหภูมิควบคุมนี้สูงกว่าหรือเท่ากับ 100 องศาเซลเซียส ในสภาพที่เป็นของเหลว หรือ 240 องศาเซลเซียส ในสภาพที่เป็นของแข็ง และรวมถึงสารที่ถูกระบุว่าเป็นสารที่อาจเป็นอันตรายได้ตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญาว่าประเทศสำหรับป้องกันมลภาวะจากเรือ (MARPOL 73/78 Annex III) ¹⁵

2.1.3 ขอบเขตการบังคับใช้

แม้ว่าวัตถุอันตรายจะมีความหมายกว้าง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 จะใช้บังคับแก่วัตถุอันตรายทั้งหมด ดังจะเห็นจากข้อยกเว้นดังต่อไปนี้ ¹⁶

1.มาตรา 15 กำหนดไว้ว่า หากวัตถุอันตรายใดมีกฎหมายบัญญัติควบคุมเป็นการเฉพาะอยู่แล้ว ก็ให้ใช้บังคับกฎหมายนั้นต่อไป แต่เมื่อใดคณะกรรมการวัตถุอันตรายเห็นว่าควรจะให้วัตถุอันตรายดังกล่าวอยู่ในบังคับของพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 ก็ให้ขอความเห็นชอบจากรัฐมนตรีผู้รักษาการตามกฎหมายในเรื่องเฉพาะนั้น การนำพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 ไปใช้ควบคุมวัตถุอันตรายดังกล่าว อาจเป็นการบังคับเพิ่มเติมจากกฎหมายเฉพาะเรื่องที่มีอยู่ หรืออาจเป็นการใช้บังคับแทนกฎหมายนั้นเลยก็ได้ หรืออาจจะมีการกำหนดระยะเวลาการใช้บังคับและเงื่อนไขอื่นได้ด้วยก็ได้ หากมติของคณะกรรมการวัตถุอันตรายดังกล่าวมิได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีผู้รักษาการตามกฎหมายเฉพาะเรื่องนั้นเลยก็ได้ หรืออาจจะมีการกำหนดระยะเวลาการใช้บังคับและเงื่อนไขอื่นได้ด้วยก็ได้ หากมติของคณะกรรมการวัตถุ

¹⁴ เพิ่งอ้าง, น.36.

¹⁵ เพิ่งอ้าง, น.37.

¹⁶ อำนาจ วงศ์บัณฑิต, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น.369-370.

อันตรายดังกล่าวมิได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีผู้รักษาการตามกฎหมายเฉพาะเรื่องนั้น ก็ถือว่าความดีนั้นไม่มีผลบังคับ แต่หากรัฐมนตรีผู้นั้นให้ความเห็นชอบมติดังกล่าวจะมีผลต่อเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

2.มาตรา 44 กำหนดให้รัฐมนตรีผู้รับผิดชอบหน่วยงานใด ๆ ซึ่งควบคุมดูแลวัตถุอันตราย โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการวัตถุอันตราย มีอำนาจประกาศให้วัตถุอันตรายดังต่อไปนี้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 ไม่ว่าทั้งหมดหรือแต่บางส่วน

- วัตถุอันตรายซึ่งโดยลักษณะหรือปริมาณอาจก่อให้เกิดอันตรายน้อย หรือซึ่งการบังคับตามมาตรการต่าง ๆ ตามกฎหมายนี้จะก่อให้เกิดภาระเกินสมควร หลักการนี้ เป็นการเปิดโอกาสให้ฝ่ายบริหารได้ชี้แจงน้ำหนักว่า หากจะให้มีการควบคุมวัตถุอันตรายทุกชนิดหรือบางชนิด เพื่อป้องกันหรือบรรเทาอันตรายต่อพืช สัตว์ มนุษย์ และสิ่งแวดล้อมแล้วก็จะมีผลคุ้มค่า หรือก่อให้เกิดปัญหาใดตามมาหรือไม่ เช่น หากจะต้องเสียเงินและบุคลากรมากมายเพื่อป้องกันอันตรายเล็กน้อย ก็อาจถือว่าไม่มีผลคุ้มค่า

- วัตถุอันตรายของกระทรวง ทบวง กรม ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ องค์การของรัฐ สภาอากาศไทย หรือหน่วยงานอื่นตามที่เห็นสมควร การเปิดโอกาสเช่นนี้บางครั้งบางหน่วยงานก็มีความจำเป็นที่จะต้องทำการผลิต ใช้ หรือขนส่งวัตถุอันตรายที่รวดเร็วหรือแตกต่างจากการประกอบธุรกิจปกติ เช่น โรงเรียนหรือโรงพยาบาลบางแห่งอาจมีความจำเป็นต้องเก็บรักษา ทดลอง หรือใช้วัตถุอันตรายบางชนิดเป็นประจำ เป็นต้น แต่มีข้อสังเกตว่า หากจะมีการยกเว้นให้หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์การของรัฐทั้งหมดไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายฉบับนี้แล้ว ก็อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นระบบในการควบคุมวัตถุอันตรายได้เช่นกัน เพราะฉะนั้นการจะให้หน่วยงานได้รับยกเว้นดังกล่าว ควรจะกระทำด้วยเหตุผลพิเศษหรือความจำเป็นเท่านั้น

ปัจจุบันได้มีการออกประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่องยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 ที่กรมโรงงานอุตสาหกรรมมีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบ พ.ศ.2538 และฉบับ พ.ศ.2543 ที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบ พ.ศ.2538 และฉบับ พ.ศ.2542 นอกจากนี้ ได้มีการประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในทำนองเดียวกันเมื่อ พ.ศ.2539 ซึ่งระบุว่า การครอบครองวัตถุอันตรายที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมวิชาการเกษตรของผู้ใดและในลักษณะใดบ้างที่ไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายนี้

2.1.4 การควบคุมวัตถุอันตราย¹⁷

การจำแนกวัตถุอันตรายเพื่อการควบคุม เพื่อประโยชน์ในการควบคุม มาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 แบ่งวัตถุอันตรายออกเป็นสี่ชนิด คือ

- (1) วัตถุอันตรายชนิดที่ 1 ได้แก่วัตถุอันตรายที่การผลิต การนำเข้า การส่งออก หรือการมีไว้ในครอบครอง ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนด
- (2) วัตถุอันตรายชนิดที่ 2 ได้แก่วัตถุอันตรายที่การผลิต การนำเข้า การส่งออก หรือการมีไว้ในครอบครอง ต้องแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบก่อน และต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดด้วย
- (3) วัตถุอันตรายชนิดที่ 3 ได้แก่วัตถุอันตรายที่การผลิต การนำเข้า การส่งออก หรือการมีไว้ในครอบครอง ต้องได้รับอนุญาต
- (4) วัตถุอันตรายชนิดที่ 4 ได้แก่วัตถุอันตรายที่ห้ามมิให้มีการผลิต การนำเข้า การส่งออก หรือการมีไว้ในครอบครอง

ส่วนวัตถุอันตรายแต่ละชนิดได้แก่วัตถุอะไรบ้าง มีคุณสมบัติอย่างไร อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของหน่วยงานใด และเป็นระยะเวลาเท่าใดนั้น ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม โดยความเห็นของคณะกรรมการการวัตถุอันตรายประกาศในราชกิจจานุเบกษา การประกาศดังกล่าวจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่การป้องกันและระงับอันตรายที่อาจมีแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์สินหรือสิ่งแวดล้อม หากมีการประกาศเช่นนี้จุดประสงค์อื่นย่อมเป็นการมิชอบ เช่น การประกาศว่าสารบางชนิดเป็นวัตถุอันตรายชนิดใดเพราะเพื่อให้เกิดความสะดวกรู้แก่ผู้ประกอบการ แต่มิได้ประสงค์ในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

¹⁷ เพิ่มอ้าง, น.370-372.

2.1.5 ของเสียอันตราย

ของเสียอันตราย หมายถึงของเสียที่เป็นพิษ หรือก่อให้เกิดอันตรายแก่มนุษย์ สัตว์ พืช และสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นเพราะปริมาณของมัน หรือคุณสมบัติทางกายภาพ เคมี หรือการแพร่เชื้อโรค ของเสียอันตรายมักมีคุณสมบัติไวไฟ ทำให้เกิดปฏิกิริยารุนแรงทำให้เกิดการกัดกร่อน ทำให้เกิดพิษและโรค ตัวอย่างของเสียอันตรายได้แก่ น้ำมัน สารอินทรีย์ตกค้างที่เป็นของเหลว กากตะกอนและของแข็งที่เป็นสารอินทรีย์ กากตะกอนและของแข็งที่สารอินทรีย์ กากตะกอนและของแข็งที่เป็นโลหะหนัก ตัวทำละลาย ของเสียที่มีฤทธิ์เป็นกรด ของเสียที่มีฤทธิ์เป็นด่าง ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้มาตรฐาน ของเสียจากกิจกรรมถ่ายภาพ ของเสียบางอย่างจากชุมชน และมูลฝอยติดเชื้อ ของเสียที่เป็นอันตรายนั้น ไม่มีบทนิยามบัญญัติความหมายไว้ในพระราชบัญญัติวัตถุอันตรายหรือกฎหมายฉบับอื่นเป็นการเฉพาะ ซึ่งกรมควบคุมมลพิษให้ นิยามของเสียอันตราย ไว้ในระเบียบว่าด้วยการจัดการของเสียอันตรายของประเทศไทย ว่าหมายถึง “ของเสียที่เกิดจากการผลิต การใช้สารเคมีหรือสารอันตรายอื่นใดในกิจการ อุตสาหกรรม เกษตรกรรม สาธารณสุข หรือกิจการอื่นใดตามที่ระบุ”¹⁸

แม้จะไม่มีบทนิยามโดยตรง แต่นิยามคำว่า “ของเสีย” ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ที่บัญญัติว่า “ของเสีย” หมายถึง ขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล น้ำเสีย อากาศเสีย มวลสาร หรือตะกอน หรือสิ่งตกค้างจากสิ่งเหล่านั้น ที่อยู่ในลักษณะของแข็ง ของเหลว หรือก๊าซ เมื่อพิจารณาประกอบกับนิยาม “วัตถุอันตราย” ที่กล่าวมาแล้ว “ของเสียที่เป็นอันตราย” น่าจะหมายถึง “วัตถุอันตรายตามนิยามในกฎหมายวัตถุอันตราย ซึ่งถูกปล่อยทิ้งหรือมีที่มาจากแหล่งกำเนิดมลพิษ รวมทั้ง กากตะกอน หรือสิ่งตกค้างจากวัตถุอันตรายดังกล่าวที่อยู่ในลักษณะของแข็ง ของเหลว หรือก๊าซ ที่อาจทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์ และสิ่งแวดล้อม” อันตรายที่เกิดแก่บุคคล เช่น การเกิดโรค หรือการเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรม เป็นต้น

¹⁸ กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ระเบียบว่าด้วยการจัดการของเสียอันตรายในประเทศไทย, น.8 (2540) อ้างจาก อุดมศักดิ์ สีนธิพงษ์, กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549), น.429.

ของเสียที่เป็นอันตรายสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ ของแข็ง ของเหลว และก๊าซ สำหรับกลุ่มของแข็ง เช่น แบตเตอรี่เก่า หลอดนีออน เศษสี ถ่านไฟฉาย ยาเม็ดเสื่อมคุณภาพ เป็นต้น กลุ่มของเหลวหรือขี้หนืด เช่น ตะกอนระบบการบำบัดน้ำเสียที่มีสารพิษเป็นตะกอนสี หรือตะกอนน้ำมัน หรือตะกอนสารเคมีต่าง ๆ เป็นต้น การกำจัดมักทั้งรวมกับขยะในชุมชน ส่วนโรงงานขนาดใหญ่จะใช้วิธีนำตะกอนไปถมที่หรือฝังดินในบริเวณโรงงานหรือพื้นที่ส่วนตัว โดยไม่มีการป้องกันการปนเปื้อนสู่แหล่งน้ำใต้ดินหรือสิ่งแวดล้อม หรือใช้วิธีว่าจ้างผู้รับจ้างขนตะกอนไปทิ้งโดยไม่ทราบว่าจะนำไปทิ้งที่ใดอย่างไร และกลุ่มของเหลว เช่น สารเคมีที่เสื่อมคุณภาพ กรดหรือด่าง ที่หมดอายุการใช้งาน น้ำมันเครื่องเก่า เป็นต้น ซึ่งโรงงานมักทิ้งลงในท่อระบายน้ำหรือทิ้งรวมกับขยะชุมชน นอกจากนี้ บางชนิดมีคุณภาพทางเคมีที่เป็นอันตรายและไม่สลายตัวเอง ได้แก่ พรอท แคลเมียม ตะกั่ว โครเมียม คาร์บอน ไสยาไนต์และสาร PBC เป็นต้น ดังนั้น บางประเทศจึงมีกฎหมายห้ามนำของเสียอันตรายเหล่านี้ทิ้งรวมกับขยะชุมชนเพราะกำจัดยากและเกิดการปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อมได้ง่าย¹⁹

แหล่งกำเนิดของเสียอันตรายอาจแบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ²⁰

1. แหล่งชุมชนที่พักอาศัย การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการดำเนินชีวิตปัจจุบันก่อให้เกิดของเสียอันตรายจากแหล่งชุมชนที่พักอาศัยมากขึ้น ของเสียอันตรายจากแหล่งกำเนิดประเภทนี้ได้แก่ ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่ แผงวงจรอิเล็กทรอนิกส์ ภาชนะบรรจุยาปราบศัตรูพืช เศษกระจกที่เคลือบสารพรอท น้ำยาทำความสะอาด ยาฆ่าแมลง อุปกรณ์ดูแลรักษารถยนต์ เคมีภัณฑ์ และเครื่องสำอางที่เสื่อมคุณภาพแล้ว เป็นต้น ของเสียเหล่านี้จะถูกทิ้งปะปนกับขยะมูลฝอยทั่วไปทำให้ยากลำบากต่อการกำจัด

2. กิจการอุตสาหกรรม ในการผลิตทางอุตสาหกรรมย่อมจะต้องมีของเสียเกิดขึ้นเนื่องจากในขบวนการผลิตจะมีการใช้สารเคมี โลหะหนัก น้ำมัน หรือสารสังเคราะห์อื่นๆ เป็นส่วนประกอบของเสียจากแหล่งกำเนิดประเภทนี้ได้แก่ โลหะหนัก ตัวทำละลาย กรด และด่าง เป็นต้น โดยมีแหล่งที่มาจากรองานแบตเตอรี่ โรงงานผลิตยาและเคมีภัณฑ์ โรงชุบโลหะ โรงกลั่นน้ำมัน เหมืองแร่ โรงฟอกหนัง และโรงงานผลิตอุปกรณ์นิวเคลียร์ เป็นต้น

¹⁹ ชลิดา วัชรศิษย์, “ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษจากของเสียที่เป็นอันตราย ศึกษาเฉพาะกรณีของเสียที่เป็นอันตรายที่ขนย้ายมาจากประเทศอื่นและตกค้างอยู่ในเขตท่าเรือกรุงเทพ”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2533), น.64.

²⁰ กรมควบคุมมลพิษ, *อ่างแล้ว เชิงอรุณ* ที่ 18, น 429-430.

3.การเกษตรกรรม การเกษตรกรในปัจจุบันมีการใช้สารเคมีและเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในกระบวนการผลิตเพิ่มมากขึ้น ของเสียอันตรายในภาคเกษตรนี้ ได้แก่ ยาปราบศัตรูพืช ปุ๋ยเคมี รวมทั้งภาชนะบรรจุสารเคมีที่ใช้แล้วถูกทิ้งสู่สิ่งแวดล้อมโดยที่ไม่ได้รับการกำจัดอย่างถูกวิธี ตลอดจนสารตกค้างในพืชผักและเนื้อสัตว์ต่างๆ

4.กิจการสถานพยาบาล ของเสียอันตรายจากสถานพยาบาลหรือที่เรียกกันว่าของเสียติดเชื้อ ได้แก่ สำลี ผ้าพันแผล ยาและสารเคมี มีดผ่าตัด เข็มฉีดยา และเศษวัสดุทางการแพทย์ เลือด น้ำหนอง เศษอวัยวะ เนื้อเยื่อที่ติดเชื้อ สิ่งขับถ่าย และสิ่งของเครื่องใช้ของผู้ป่วยที่ติดเชื้อเหล่านั้น รวมทั้งเศษวัสดุอุปกรณ์และสารเคมีที่เหลือใช้จากการเรียนการสอนตามสถานศึกษาดังกล่าว อีกด้วย

ของเสียอันตรายที่มีได้รับการจัดการที่เหมาะสมสามารถก่อให้เกิดปัญหาได้หลายประการ เช่น ของเสียอันตรายบางชนิดอาจก่อให้เกิดการเจ็บป่วยอย่างเฉียบพลันและถึงแก่ชีวิตได้ แต่บางชนิดก็อาจตกค้างและสะสมอยู่ในแหล่งน้ำใต้ดินและน้ำผิวดิน เมื่อมนุษย์ดื่มน้ำ จะทำให้มีของเสียอันตรายนั้นสะสมในร่างกายด้วย ในทำนองเดียวกัน ของเสียอันตรายสามารถตกค้างและสะสมในร่างกายของมนุษย์เมื่อบริโภคพืช หรือสัตว์ที่มีของเสียอันตรายสะสมอยู่เป็นอาหาร เมื่อมีของเสียอันตรายบางชนิดตกค้างสะสมในเนื้อเยื่อของคนมากพอสมควร ก็สามารถก่อให้เกิดโรคอันตรายถึงแก่ชีวิตได้²¹

2.2 ความหมายของทรัพย์สินอันตรายตามประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์

คำว่าทรัพย์สินอันตรายมีบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 ว่า “บุคคลใดครอบครองหรือควบคุมแลยานพาหนะอย่างใดๆ อันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกล บุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบเพื่อความปลอดภัยอันเกิดแต่ยานพาหนะนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัย หรือเกิดเพราะความผิดของผู้ต้องเสียหายนั่นเอง

ความข้อนี้ให้ใช้บังคับได้ตลอดถึงบุคคลผู้มีไว้ในครอบครองของตนซึ่งทรัพย์สินเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพหรือโดยความมุ่งหมายที่จะใช้หรือโดยอาการกลไกของทรัพย์สินนั้นด้วยทรัพย์สินอันตราย”

²¹ อำนาจ วงศ์บัณฑิต, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1, น.352.

2.2.1 แนวคิดทางคอมมอนลอว์

แนวคิดทางคอมมอนลอว์ เริ่มปรากฏคำนิยามเกี่ยวกับทรัพย์สินอันตราয়มาตั้งแต่ตอนต้นศตวรรษที่ 19 โดยใช้คำว่า “ทรัพย์สินที่อยู่ในสภาพสามารถถอนตราয়” บ้าง “ทรัพย์สินที่เป็นอันตราয়โดยธรรมชาติ” ในปี ค.ศ.1909 ศาลอังกฤษได้ยกตัวอย่าง Dominion Natural Gas Co.Ltd. v. Perkins ว่าได้แก่ อาวุธปืนบรรจุกระสุน ยาพิษ วัตถุระเบิด และทรัพย์สินที่คล้ายกัน โดยเริ่มปรากฏคำวินิจฉัยเกี่ยวกับความรับผิดของผู้ควบคุมทรัพย์สินอันตราয়มาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 19 เช่น ในคดี Dixon v. Bell , 1816 จำเลยฝากอาวุธปืนบรรจุกระสุนไว้กับคนใช้ ต่อมาคนใช้ทำอาวุธปืนลั่นเป็นเหตุให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บ ศาลอังกฤษ วินิจฉัยให้จำเลยต้องรับผิดโดยอ้างว่าอาวุธปืนดังกล่าวเป็น “ทรัพย์สินที่อยู่ในสภาพสามารถถอนตราয়” เรื่องนี้คล้ายคลึงกับคดี Linguidge v. Levy, 1837 จำเลยขายอาวุธปืนชำรุดต้องรับผิดเมื่อเกิดความเสียหายเพราะอาวุธปืนนั้นเป็น “อันตราয়โดยธรรมชาติ” ตรงข้ามกับคดี Longmeid v. Holliday, 1851 จำเลยขายตะเกียงชำรุดให้โจทก์ ต่อมาโจทก์ได้รับอันตราয়จากตะเกียงนั้น ศาลวินิจฉัยในประเด็นละเมิดว่าจำเลยไม่ต้องรับผิดเพราะตะเกียงมิใช่ “ทรัพย์สินที่มีอันตราয়โดยธรรมชาติ”²²

2.2.2 แนวคิดประเทศกลุ่มซีวิลลอว์

แนวคิดประเทศกลุ่มซีวิลลอว์ ประเทศแรกที่ปรากฏหลักฐานการบัญญัติหลักความรับผิดในเรื่องทรัพย์สินอันตราয় คือ ฝรั่งเศส ตามประมวลแพ่ง (Code Napoleon) ซึ่งออกใช้บังคับตั้งแต่ปี ค.ศ.1804 จวบจนปัจจุบัน ในมาตรา 1384 วรรคแรก บัญญัติว่า

“บุคคลจะต้องรับผิดชอบไม่เพียงแต่ในความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตนเท่านั้น แต่ยังต้องรับผิดในกรณีที่ความเสียหายเกิดจากทรัพย์สินใดๆ ที่เขาควบคุมอยู่ ”

จะเห็นได้ว่ามาตรานี้มิได้เจาะจงว่าจะต้องเป็นทรัพย์สินอันตราয় ทรัพย์สินใดๆ แม้ไม่มีสภาพหากก่อความเสียหายขึ้น ก็ย่อมผูกพันให้ผู้ควบคุมทรัพย์สินนั้นต้องรับผิดชอบ²³

²² คัมภีร์ แก้วเจริญ, “ละเมิดเนื่องจากทรัพย์สินอันตราয়,” วารสารนิติศาสตร์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 4 ธ.ค.2525), น. 142-145.

²³ เพิ่งอ้าง, น.142-145.

2.2.3 ความเห็นของนักกฎหมายไทย

ศาสตราจารย์ศักดิ์ สมองชาติ ให้ความหมายของทรัพย์สินอันตราย แยกได้เป็น 3 ชนิดคือ ²⁴

1. ทรัพย์สินอันตรายโดยสภาพ เช่นดินปืน ลูกกระเบิด แก๊ส กระแสไฟฟ้า (ฎีกา1869/2492) น้ำกรด (ฎีกาที่ 963/2467) น้ำมันเบนซิน (ฎีกาที่ 408/2478)
2. ทรัพย์สินอันตรายโดยความมุ่งหมายที่จะใช้ เช่น พลุ บั้งไฟหรือบั้งไฟ
3. ทรัพย์สินอันตรายโดยอาการกลไกของทรัพย์สินนั้น เช่นเครื่องจักร เครื่องยนต์ เครื่องไฟฟ้า สายพานโรงงาน ซึ่งจะเป็นทรัพย์สินอันตรายต่อเมื่อกลไกทำงาน ถ้าหยุดกลไกยอมไม่ใช่ทรัพย์สินอันตราย

ศาสตราจารย์ ดร.จี๊ด เศรษฐบุตร ²⁵ ให้ความหมายของทรัพย์สินอันตราย ว่าทรัพย์สินเป็นของเกิดอันตรายได้ (Thing dangerous) คำว่าทรัพย์สินเป็นของเกิดอันตรายได้นี้ ได้มีข้อตำหนิ ดังได้กล่าวไว้ในกฎหมายฝรั่งเศสแล้ว คือเป็นทรัพย์สินที่เอาอะไรแน่นอนไม่ได้ เพราะทรัพย์สินทุกชนิดย่อมจะเป็นของที่เกิดอันตรายได้ ส่วนอีกอย่างหนึ่งเป็นของที่ไม่เกิดอันตรายได้เลย ดังเช่นเรา กล่าวทรัพย์สินนั้นเคลื่อนที่ได้ทรัพย์สินนี้เคลื่อนที่ไม่ได้ หรือว่าทรัพย์สินนี้มีรูปร่างทรัพย์สินนี้ไม่มีรูปร่าง ทำนองนี้ไม่ได้จึงเป็นเรื่องที่ยากยิ่งและคงมีวิธีเดียว คือรอฟังผลคำชี้ขาดของศาลแต่ละทรัพย์สินเป็นรายๆไป และอาจจะเป็นเพราะความคลุมเครือนี้เองก็ได้ ผู้ร่างจึงได้จำแนกทรัพย์สินเป็นของเกิดอันตรายได้เป็นสามชนิด แต่ก็เห็นว่า หากทำให้การจำกัดความนี้ขัดลงไปในไม่ ดังจะได้จำแนกดังต่อไปนี้

ก.โดยสภาพ (by nature) ได้แก่ทรัพย์สินที่มีลักษณะในตัวของมันเป็นของเกิดอันตรายได้ เช่นศาลได้เคยชี้ว่า น้ำมันเบนซินเป็นของที่เกิดอันตรายได้โดยสภาพ ส่วนทรัพย์สินอื่นๆ ศาลยังมีได้ชี้ขาดไว้ เข้าใจว่ากระแสไฟฟ้า แก๊ส น้ำกรด ฯลฯ เหล่านี้ ควรถูกจัดอยู่ในจำพวกทรัพย์สินอันเกิดอันตรายได้โดยสภาพได้

ข.โดยความมุ่งหมายที่จะใช้ (by destination) ได้แก่ทรัพย์สินโดยสภาพของมันแล้วไม่เป็นของเกิดอันตรายได้ แต่โดยคนได้จัดทำขึ้นเพื่อจะใช้จึงเกิดอันตรายขึ้น เช่น เหล็กโดยสภาพแล้ว

²⁴ ศักดิ์ สมองชาติ, คำอธิบายโดยย่อ ปพพ.ว่าด้วยละเมิด และความรับผิดชอบทางละเมิด (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2547), น.177.

²⁵ จี๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), น.263 - 264.

ย่อมไม่เกิดอันตรายแต่เมื่อนำมาจัดทำให้เป็นลูกระเบิดมือก็ย่อมเรียกว่าเป็นของเกิดอันตรายได้ โดยความ มุ่งหมายที่จะใช้ เช่น ปืน ตะเกียงอัลดม บ้องไฟ พลุ ฯลฯ เหล่านี้เป็นทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายได้โดยความมุ่งหมายที่จะใช้

ค.โดยอาการกลไกของทรัพย์สินนั้น (on account of their mechanical action) ได้แก่ ทรัพย์สินที่มีเครื่องจักรกลทั้งปวง เช่น เครื่องจักรเลื่อยไม้ เครื่องกลึง เป็นต้น

ศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภิษฐ์²⁶ ได้ให้ความหมายของทรัพย์สินอันตรายว่าเป็นทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายนั้น อาจเกิดอันตรายโดยสภาพ เช่น ดินปืน น้ำมันเบนซิน (ฎีกาที่ 241/2516 2516 ฎ.2516) เตามีไฟในระหว่างที่มีการเติมน้ำมันเบนซินลงในถังที่เก็บใต้ดิน (ฎีกาที่ 408/2478 19 ธส.663) เครื่องพ่นสีและน้ำมันไวไฟผสมสี (ฎีกาที่ 2673/2517 2517 ฎ.ธ.1386) กระแสไฟฟ้า (ฎีกาที่ 1869/2492 2492 ฎ.1058) เป็นต้น หรืออาจเกิดอันตรายได้โดยความมุ่งหมายที่จะใช้ เช่น ปืน เครื่องจักรไอน้ำเวลาใช้ไฟต้มน้ำ เป็นต้น หรืออาจเกิดอันตรายได้โดยอาการกลไกของทรัพย์สิน เช่น เครื่องจักรกลต่างๆ รถจักรยาน 2 ล้อ ก็ใช้มาตรา 437 เช่นเดียวกัน (ฎีกาที่ 704/2515 2515 ฎ.ธ.600) ศาลกล่าวว่ากระแสไฟฟ้าเป็นของเกิดอันตรายโดยความมุ่งหมายที่จะใช้ (ฎีกาที่ 2673/2517 ฎ.ธ.1386) ทรัพย์สินอันเกิดอันตรายในวรรค 2 ก็คงหมายถึงความเสียหายที่เกิดจากสภาพอันตรายหรือจากการใช้ หรือโดยอาการกลไกของทรัพย์สิน เช่นเดียวกัน เหตุนี้จึงต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเหล่านี้กับความเสียหายตามหลักเรื่องเหตุและผล ยานพาหนะเป็นสังหาริมทรัพย์ แต่ทรัพย์สินเป็นของอันเกิดอันตรายโดยสภาพนั้น คำว่าของแสดงความหมายไปในทางสังหาริมทรัพย์ ส่วนมากก็คงเป็นเช่นนั้น แต่ความสำคัญน่าจะไม่ใช่ตรงคำว่า “ของ” แม้จะเป็นสังหาริมทรัพย์ เช่น ชุดหลุมดักสัตว์หรือส่วนควบของอาคารที่เป็นอันตราย เช่น ลิฟท์ บันไดเลื่อน ประตูกล ก็คงเป็นทรัพย์สินอันตรายได้ รถยนต์ที่แล่นช้าๆ ก็อาจเป็นต้นเหตุแห่งอันตรายได้ กับที่ตั้งไว้สำหรับดักสัตว์ก็อยู่กับที่นิ่งๆ แต่ก็อันตรายได้ เหตุจะเกิดโดยคนทำให้นั้นเคลื่อนไหวหรือเป็นอาการเคลื่อนไหวของๆ นั้นเอง ผลก็ไม่ต่างกัน ข้อสำคัญน่าจะอยู่ที่อันตรายเกิดจากกำลังเครื่องจักรกล อาการกลไก หรือสภาพอันตรายของทรัพย์สินนั้นตามหลักเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล

²⁶ จิตติ ดิงศภิษฐ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 ว่าด้วยมูลแห่งหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), น. 284 – 285.

ศาสตราจารย์ไพจิตร ปุญญพันธุ์²⁷ ทรัพย์อันเป็นของเกิดอันตรายอาจเกิดอันตรายโดยสภาพ เช่น ดินปืน น้ำมันเบนซิน แก๊ส เตาที่มีไฟในระหว่างที่มีการเติมน้ำมันเบนซินลงในถังที่เก็บได้ดิน (ฎีกาที่ 408/2478) กระแสไฟฟ้า (ฎีกาที่ 1869/2492, 179/2522, 1919/2523) พลังนิวเคลียร์, เชื้อโรคต่าง ๆ เคมีวัตถุในรูปต่างๆ แต่สัตว์หรือสัตว์ร้าย เช่น งูพิษ เสือ สิงโต ไม่ใช่ทรัพย์อันเกิดอันตรายโดยสภาพตามมาตรานี้ นอกจากนี้อาจเป็นทรัพย์เกิดอันตรายได้โดยความมุ่งหมายที่จะใช้เช่น ปืน เครื่องจักรไอน้ำเวลาใช้ต้มน้ำเป็นต้น หรืออาจเกิดอันตรายโดยอาการกลไกของทรัพย์นั้น เช่น เครื่องจักรกลต่างๆ เป็นต้น

อาจารย์ประจักษ์ พุทธิสมบัติ²⁸ ผู้ครอบครองทรัพย์อันตราย ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายอันเกิดจากทรัพย์อันตรายนั้น ซึ่งมีอยู่ 3 ประเภท คือ

1. ทรัพย์อันตรายโดยสภาพ คือทรัพย์ที่เป็นอันตรายต่อร่างกายและทรัพย์สินที่เกิดจากตัวทรัพย์นั้นเองไม่ว่าจะเกิดอันตรายเพราะการสัมผัส หรือกระทบกระแทก หรือมีสื่อมาชักนำเอง เช่น กระสุนปืน ดินปืน แก๊ส กระแสไฟฟ้า น้ำมันเบนซิน น้ำกรด

ฎีกาที่ 1869/2492 กระแสไฟฟ้าคนไปถูกเข้า กระแสไฟฟ้าจะแล่นเข้าตัวทำให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย

ฎีกาที่ 408/2478 ไอระเหย่น้ำมันกระทบความร้อนจากไฟหรือโลหะหลอมทำให้เกิดไฟไหม้

ฎีกาที่ 963/2467 น้ำกรด อันตรายจะเกิดเมื่อร่างกายไปแตะต้อง

2. ทรัพย์อันตรายโดยความมุ่งหมายที่จะใช้ ซึ่งโดยสภาพไม่มีอันตราย แต่มีการกระทำของคนทำให้เป็นของมีอันตรายขึ้นด้วยการใช้ เช่น อาวุธปืนเมื่อบรรจุกระสุน เอาจมมาอัดตะเกียงที่จุดโดยการอัด

3. ทรัพย์อันตรายโดยอาการกลไกของทรัพย์ คือตัวเครื่องจักรกล เครื่องยนต์ เครื่องไฟฟ้า สายพานเครื่องจักรโรงเลื่อย ซึ่งมีไชยานพานะที่เดินด้วยกำลังเครื่องจักรกล แต่หมายถึง

²⁷ ไพจิตร ปุญญพันธุ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะละเมิด และหลักกฎหมายละเมิด เรื่องข้อสันนิษฐานความผิดของกฎหมาย, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2548), น.136.

²⁸ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะละเมิดและการจัดการนอกสั่ง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทศรีสมบัติการพิมพ์จำกัด), น.149.

เครื่องจักรเครื่องยนต์ที่ตั้งอยู่กับที่ และอันตรายเกิดเพราะเครื่องจักรเดินอยู่หรือเคลื่อนไหวยังทำงานอยู่ เมื่อหยุดยอมนไม่ใช้ทรัพย์สินอันตราย

อาจารย์พจน์ ปุษปาคม²⁹ ทรัพย์สินอย่างไรเป็นทรัพย์สินอันตราย ทรัพย์สินอันตรายตามมาตรา 437 วรรค 2 แยกออกเป็น 3 ชนิด คือ

1.โดยสภาพ ได้แก่ทรัพย์สินที่เกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือทรัพย์สินโดยลักษณะในตัวทรัพย์สินนั้นเอง ไม่ว่าจะเกิดอันตรายโดยการสัมผัส โดยมีสื่อทำให้เกิดความกระทบกระเทือนหรือกระแทก เช่น กระแสไฟฟ้า คนไปถูกต้องเข้ากระแสไฟฟ้าจะแล่นเข้าตัวทำให้เป็นอันตรายแก่กายหรือชีวิต คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1869/2492

น้ำมันเบนซิน ไอระเหยของน้ำมันกระทบความร้อนจากไฟหรือโลหะหลอม ทำให้เกิดไฟไหม้ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 408/2478

น้ำกรด อันตรายจะเกิดเมื่อร่างกายไปเตะต้อง คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 963/2467
นอกจากนี้ก็มี ลูกระเบิด แก๊ส เป็นต้น

2.โดยความมุ่งหมายที่จะใช้ ได้แก่ทรัพย์สินโดยสภาพของมันเองมันไม่เกิดอันตรายแต่มีการกระทำของคนทำให้เป็นของที่มีอันตรายขึ้นด้วยการใช้ เช่น เอาอาวุธปืนมาบรรจุกระสุนในลำกล้อง เอาบ่วงไฟหรือพลุมาใช้จุด เอาสิ่งที่ยึดลมหมาอัดลมเข้าไปเพื่อใช้ เช่น ตะเกียงอัดลม เอาสารเคมีอันเป็นพิษมาปรุงแต่ง เป็นต้น

3.โดยอาการกลไกของทรัพย์สิน ทรัพย์สินเช่นนี้จะต้องไม่ใช่ยานพาหนะตามวรรคหนึ่งเพราะจะซ้ำกันและแตกต่างกันที่ไม่ได้แล่น น่าจะหมายถึงเครื่องจักรกลที่ตั้งอยู่ และบรรดาทรัพย์สินทั้งหลายที่มีเครื่องจักรกล แต่ต้องมีอาการของกลไกคือ เคลื่อนไหวมิใช่ปิดเครื่องแล้วหยุดนิ่งอยู่เฉยๆ เพราะสภาพเช่นนี้ไม่เป็นอันตราย เช่น เครื่องจักรเลื่อย เครื่องจักรไส สายพานที่หมุนโดยเครื่องจักร เป็นต้น

จากความหมายที่นักกฎหมายได้ให้ความหมายพอสรุปความหมายของทรัพย์สินอันตรายว่ามี 3 ประเภท คือ

²⁹ พจน์ ปุษปาคม, คำบรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด , พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2525), น.451 – 452.

1. ทรัพย์สินอันตรายโดยสภาพ คือทรัพย์สินที่เป็นอันตรายต่อชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินที่เกิดจากตัวทรัพย์สินนั้นเอง ไม่ว่าจะเกิดอันตรายเพราะการสัมผัสทรัพย์สินนั้น เช่น น้ำกรด สารเคมี กระแสไฟฟ้า พลังนิวเคลียร์ เชื้อโรคต่าง ๆ โดยทำให้เกิดการกระทบกระแทกหรือมีสื่อชักนำมาเอง เช่น ดินปืน ลูกกระเบิด แก๊ส น้ำมันเบนซิน ลิฟท์ บันไดเลื่อน ประตูกด

2. ทรัพย์สินอันตรายโดยความมุ่งหมายที่จะใช้ ซึ่งโดยสภาพไม่มีอันตราย แต่มีการกระทำของคนทำให้เป็นของมีอันตรายขึ้นด้วยการใช้ เช่น อาวุธปืนเมื่อบรรจุกระสุน เครื่องจักรกลไอน้ำเวลาใช้ไฟต้มน้ำ เอลมมาอัดตะเกียงที่จุดโดยอัดลม

3. ทรัพย์สินอันตรายโดยอาการกลไกของทรัพย์สิน คือ ตัวเครื่องจักรกล เครื่องยนต์ เครื่องไฟฟ้า สายพานเครื่องจักรโรงเลื่อย ซึ่งมีชิ้นยานพาหนะอันเดินด้วยเครื่องจักรกล แต่หมายถึงเครื่องจักรเครื่องยนต์ที่ตั้งอยู่กับที่ และอันตรายเกิดเพราะเครื่องจักรเดินอยู่ หรือเคลื่อนไหว ทำงานอยู่ เมื่อหยุดยอมนไมใช้ทรัพย์สินอันตราย เช่น เครื่องบดปลา เครื่องบดเนื้อ สายพานเครื่องจักรโรงเลื่อย

อาจารย์ประจักษ์ พุทธิสมบัติ อธิบายว่า ทรัพย์สินอันตราย ตามมาตรา 437 วรรค 2 นั้น เป็นอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย มนุษย์เท่านั้น³⁰

แต่อาจารย์อนันต์ จันทโรภากร มองว่าเพียงแต่เน้นหนักที่มนุษย์เท่านั้นแต่จริง ๆ แล้ว ก็รวมถึงสัตว์ และสิ่งแวดล้อมด้วย

ผู้เขียนเห็นว่า บทบัญญัติในเรื่องกฎหมายละเมิดมุ่งที่จะคุ้มครองความเสียหายต่อชีวิต ร่างกายของมนุษย์เป็นหลัก แต่ถ้าทรัพย์สินอันตรายทำความเสียหายต่อสัตว์ ทรัพย์สิน หรือ สิ่งแวดล้อม ก็สามารถเรียกค่าเสียหายได้อยู่แล้วเพราะเป็นผลจากความเสียหายที่เกิดจากทรัพย์สิน อันตราย เช่น กรณีรถแก๊สระเบิด รถบรรทุกแก๊สระเบิดที่จังหวัดพังงา บ้านเรือนเสียหายหลายสิบ หลังคาเรือน ผู้เขียนเห็นว่าจึงมุ่งคุ้มครองสัตว์ ทรัพย์สิน และสิ่งแวดล้อมด้วย

ประเด็นปัญหา วัตถุอันตรายเป็นทรัพย์สินอันตรายทุกกรณีหรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่าเมื่อนำ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 มาจำแนกสามารถแบ่งวัตถุอันตรายได้ดังนี้

1. วัตถุอันตรายที่โดยสภาพแล้วเป็นทรัพย์สินอันตราย ตามความหมายของพระราชบัญญัติ วัตถุอันตราย พ.ศ. 2535

³⁰ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 28, น. 149

2. วัตถุอันตรายที่ไม่เป็นทรัพย์สินอันตรายโดยสภาพและไม่เป็นวัตถุอันตรายตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 แต่วัตถุอันตรายนั้นสามารถทำความเสียหายแก่ชีวิตร่างกาย ของมนุษย์ สัตว์ พืช และสิ่งแวดล้อม

จากความข้างต้นผู้เขียนเห็นว่าวัตถุอันตรายทุกประเภทแม้ไม่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 แต่สามารถทำให้เกิดอันตรายขึ้นได้เพราะฉะนั้นวัตถุอันตรายเป็นทรัพย์สินอันตรายทุกกรณีเพราะวัตถุอันตรายตามมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 รวมวัตถุอันตรายทุกชนิดรวมถึงวัตถุอย่างอื่นไม่ว่าจะเป็นเคมีภัณฑ์หรือสิ่งใดที่อาจทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ ทรัพย์สิน หรือสิ่งแวดล้อม แต่ทรัพย์สินอันตรายอาจไม่ใช่วัตถุอันตรายก็ได้ เช่น บันจัน บันไดเลื่อน ประตูกุญแจ เป็นต้น

ความเสียหายที่เกิดจากวัตถุอันตรายเป็นความรับผิดที่ไม่ต้องมีการทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อแต่อย่างใด แต่วัตถุอันตรายนั้นทำความเสียหายให้แก่บุคคลอื่นเสียหายแก่ชีวิตร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี รวมทั้งทำความเสียหายแก่สัตว์ พืช และสิ่งแวดล้อมด้วย ซึ่งมีความเกี่ยวพันกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 คือต้องมีความเสียหายเกิดขึ้นมาจากวัตถุอันตราย และต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล ถ้าไม่มีการระเบิด รั่วไหล หรือแพร่กระจายของวัตถุอันตรายความเสียหายจะไม่เกิดขึ้น ผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์มีการพิสูจน์ให้ศาลเห็นประเด็นตามมาตรา 420 ว่ามีการกระทำผิดกฎหมาย มีความเสียหายเกิดขึ้น และความเสียหายเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากที่จะพิสูจน์สำหรับคดีละเมิดอันเกิดจากวัตถุอันตรายเพราะพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องล้วนอยู่ในความครอบครองของจำเลย หรือบางเรื่องต้องพิสูจน์ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่มีผู้ชำนาญการเท่านั้นที่ทราบเกี่ยวกับเทคโนโลยีดังกล่าว ทำให้โจทก์ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายทั้งหมดและไม่สามารถหาพยานหลักฐานได้ แม้จะมีการบัญญัติหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดไว้แล้วในมาตรา 437 วรรค 2 แต่ก็ช่วยได้เพียงบางส่วนเท่านั้น เพราะวัตถุอันตรายหรือของเสียอันตรายบางชนิดไม่ถือเป็นทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพ เพราะจะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกายมนุษย์ในทันทีทันใด เช่น กากน้ำตาลหรือโลหะหนัก แต่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกายในปริมาณมากที่จะก่อให้เกิด

อันตรายได้ มาตรา 437 วรรค 2 จึงมิได้นำมาใช้บังคับกับความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากมลพิษอีกหลายกรณี³¹

2.3 ความรับผิดชอบของวัตถุอันตรายกับทฤษฎีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

หลักเกณฑ์ในความรับผิดชอบในการกระทำละเมิดที่ต้องกระทำโดยจงใจ คือกระทำโดยรู้สำนึกถึงผลเสียหายที่จะเกิดจากการกระทำของตน ถ้ารู้ว่าการกระทำนั้นจะเกิดผลเสียหายแก่เขาก็ถือเป็นการกระทำโดยจงใจส่วนผลเสียหายจะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใดไม่สำคัญ และนอกจากกระทำโดยจงใจแล้วยังมีการกระทำโดยประมาทเลินเล่อ ซึ่งเป็นการกระทำที่ผู้กระทำต้องมีความผิด (fault) จึงจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหาย จากความเจริญทางด้านเทคโนโลยีทำให้เกิดอุบัติเหตุในโรงงานและยานพาหนะมากขึ้น ยากที่จะพิสูจน์ความผิดว่าผู้กระทำมีความจงใจหรือประมาทเลินเล่อในการกระทำหรือไม่ จึงทำให้เกิดทฤษฎีความรับผิดชอบในทางละเมิด ดังนี้

2.3.1 ทฤษฎีรับภัย³²

ทฤษฎีรับภัยซึ่งเรียกว่า Theorie du risque เป็นทฤษฎีที่เห็นว่า หลักเกณฑ์แห่งความรับผิดชอบทางละเมิดนั้น ไม่จำเป็นที่ผู้ละเมิดจะต้องกระทำ ความผิด ด้วยเมื่อความเสียหายเกิดขึ้น และรู้ตัวผู้ใดเป็นผู้ทำหรือผู้ก่อแล้ว ก็ควรถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ละเมิดไม่ว่าการกระทำที่ก่อความเสียหายนั้นจะผิดหรือถูก เพราะถือว่ามนุษย์เราเมื่อได้กระทำการใดๆ ขึ้นแล้วย่อมเป็นการเสี่ยงภัยอย่างหนึ่ง คืออาจมีผลดีก็ได้ผลร้ายก็ได้ ผู้ทำก็ต้องรับผลแห่งการเสี่ยงภัยนั้น ถ้ามีภัยคือความเสียหายเกิดขึ้นเขาก็จะต้องรับเคราะห์ ต้องรับความเสียหายนั้น ความเสียหายต้องเป็นภัยไปกับเขา จึงได้มีนามแห่งความคิดนี้ว่า ทฤษฎีรับภัย Theorie du risque หรือทฤษฎีรับภัยที่สร้างขึ้น Theorie du risque cree

³¹ อำนาจ วงศ์บัณฑิต, “ความรับผิดทางแพ่งตาม พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535,” วารสารนิติศาสตร์ เล่ม 3 ปี ที่ 22, น.432, (กรกฎาคม – กันยายน 2535).

³² จี๊ด เศรษฐบุตร, อ้างแล้ว เข็จรรถที่ 25, น. 105 – 110.

เข้าใจว่าทฤษฎีรับภัยนี้ มีกำเนิดเมื่อราวปลายศตวรรษที่ 19 คริสต์ศักราช เนื่องจากในสมัยนั้น ความคิดเห็นของมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงไป เป็นเหตุทำให้มีความคิดเห็นในเรื่องความรับผิดชอบละเมิดนั้นเปลี่ยนแปลงไปด้วย ความคิดเห็นอันเป็นบ่อเกิดแห่งทฤษฎีรับภัยนี้ เราอาจแบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือความคิดเห็นทางปรัชญาเมธี (Idee philosophique) กับความคิดเห็นทางการเมือง (Idee politique)

ก.ความคิดเห็นทางปรัชญาเมธี ในปลายศตวรรษที่ 19 นี้ได้มีความเห็นทางปรัชญาเมธีเรียก Le positivisme ชัดแย้งอยู่ในกฎหมายอาญา คือความคิดเห็นที่มีใจความสั้นๆ ว่าในการค้นหาผู้รับผิดชอบนั้น ไม่จำเป็นต้องพิจารณาความในใจของผู้ต้องหาว่ามีเจตนา (intention) หรือไม่ แต่ประการใดเลย คงพิจารณาแต่เพียงกรรมหรือการกระทำของผู้ต้องหานั้น ว่าทำความเสียหายแก่ชุมชนเพียงใดหรือไม่เท่านั้น ทั้งนี้เพราะหากจะต้องพิจารณาความในใจของผู้ต้องหาว่ามีเจตนาร้ายเพียงใดหรือไม่แล้ว เข้าใจว่าเราจะพบผู้รับผิดชอบอาญาน้อยรายนัก ทั้งนี้ก็เพราะไม่ว่าในกรณีใด เมื่อวินิจฉัยถึงสภาพความในใจของผู้ต้องหาแล้วจะเห็นว่ากรรมหรือการกระทำนั้น มีส่วนแห่งความเจตนามุ่งร้ายน้อยนัก หรือบางทีไม่มีเลยด้วยซ้ำ จะปรากฏว่ากรรมหรือการกระทำนั้นเนื่องจากเหตุการณ์ซึ่งในมนุษย์มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยไม่ เช่น พันธุ์กรรม การขาดความอุปการะเลี้ยงดูเมื่อเยาว์ การขาดการศึกษา ความยากแค้นขัดสนบังคับให้ทำ ฯลฯ เช่นนี้จะเรียกว่าเขามีเจตนา (intention) กระทำผิดอย่างไร

ฉะนั้นการที่เอาหลักเกณฑ์ความเจตนาวินิจฉัยจะทำให้เกิดมีความรับผิดชอบอาญาได้ยาก และเสียผลในข้อที่กฎหมายอาญาไม่สามารถคุ้มครองให้ความปลอดภัยแก่ชุมชนได้เพียงพอ Le positivisme จึงเห็นว่า หลักเกณฑ์ความรับผิดชอบอาญานี้ควรวินิจฉัยแต่ผลแห่งการกระทำก็พอ ว่ากรรมนั้นมีผลเพียงไรก็ถือว่ามีความรับผิดชอบเพียงนั้น คุณลักษณะร้ายแรงของความเสียหายแล้วก็วินิจฉัยได้ว่ากรรมนั้นเป็นเหตุแห่งความเสียหาย เป็นความผิดอาญาใดหรือไม่

อย่างไรก็ดี ความคิดเห็นที่เรียกว่า Le positivisme นี้ ไม่สามารถเข้ามาใช้ในกฎหมายอาญาได้ คู่มือต่อศีลธรรมเกินไปที่จะลงโทษมนุษย์โดยพิเคราะห์เพียงแง่เดียวถึงผลแห่งการกระทำนั้น ไม่รับพิจารณาว่าเขามีเจตนามุ่งร้ายหรือไม่ ความคิดเห็นของ Le positivisme เป็นแต่ให้ศาลระวางในเรื่องการใช้ดุลพินิจในการชี้ขาดลงโทษจำเลยคือให้ระลึกถึงความเสียหายแก่ชุมชนประกอบการวินิจฉัยด้วยเท่านั้น

แต่หาก Le positivisme ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์ความรับผิดชอบอาญาเพียงใดก็ดี Le positivisme กลับมีอิทธิพลต่อความคิดเห็นในเรื่องความรับผิดชอบละเมิด ทำให้หลักเกณฑ์ความรับผิดชอบละเมิดนี้ไม่จำเป็นจะต้องมีความผิดแต่อย่างใดผลแห่งความรับผิดชอบ

ละเมิดเรารู้แล้วไม่ใช่เป็นการลงโทษ จึงไม่ควรจะมีหลักเกณฑ์ว่าผู้ละเมิดต้องกระทำความผิดด้วย

ข. ความเห็นทางการเมือง

ก่อนๆมา ความคิดเห็นทางการเมืองและทางเศรษฐศาสตร์ที่นิยมที่สุดก็คือลัทธิเบร์ลิสต์ Le liberalisme เป็นลัทธิที่ปล่อยให้มนุษย์ช่วยตัวเอง ไม่มีการแทรกแซงของรัฐแต่อย่างใด แต่มาปลายศตวรรษที่ 19 ความคิดเห็นนี้ได้เปลี่ยนแปลงกลับมานิยมลัทธิการเข้าแทรกแซง (interventionisme) ลัทธิเบร์ลิสต์กลับถูกคนดำหนดิเตียนมากถือว่าไม่ควรปล่อยให้มนุษย์ช่วยเหลือตัวเองแต่อย่างเดียว รัฐต้องเข้าแทรกแซงช่วยเหลือผู้มีกำลังน้อยกว่าเพื่อป้องกันผลประโยชน์ให้เขา

ความรับผิดชอบที่เกิดขึ้น โดยมากปรากฏว่าผู้ได้รับความเสียหาย คือ ผู้มีฐานะต่ำกว่าผู้ก่อความเสียหาย เรื่องที่มีมากที่สุดได้แก่อุบัติเหตุที่เกิดขึ้นในโรงงานคนงานเป็นผู้ได้รับความเสียหายถึงเสียชีวิตหรือได้รับบาดเจ็บ แต่เพื่อจะได้รับค่าสินไหมทดแทนเขาก็จำเป็นต้องฟ้องร้องเจ้าของโรงงานฐานละเมิด แต่เขาจะฟ้องร้องได้ผลจริงๆ ก็ต้องนำสืบให้ได้ความชัดว่าเจ้าของโรงงานมีความผิดก่อนๆมา การพิสูจน์ความผิดไม่ยุ่งยากอะไรโรงงานประกอบด้วยเครื่องจักรง่ายๆ อุบัติเหตุก็ไม่ร้ายแรงถึงกับทำลายพยานหลักฐานเสียหายหมด ยังคงมีอยู่เพียงพอให้เห็นความผิดของเจ้าของโรงงานได้แต่เมื่อความเจริญแห่งเครื่องจักร (Le développement du machinisme) ถึงขนาดแล้ว อุบัติเหตุนั้นนอกจากทำความเสียหายอย่างร้ายแรงแล้วยังทำลายพยานหลักฐานเสียสิ้น ความเสียหายนี้ก็จะป็นภัยไปแก่คนงานนั่นเอง โดยเขาไม่สามารถจะนำสืบได้ว่าเจ้าของโรงงานเป็นผู้ผิด กฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบทางละเมิดจึงไม่เพียงพอคุ้มครองคนงานผู้มีฐานะต่ำต้อยได้ นอกจากจะแปลได้ตามความเข้าใจของทฤษฎีรับภัยนี้

เหตุผลสนับสนุนทฤษฎีรับภัย

เหตุผลที่ผู้ถือทฤษฎีรับภัย (partisans de la theorie du risque) อ้างว่าไม่ควรให้มีหลักเกณฑ์ความผิดในเรื่องความรับผิดชอบทางละเมิดนั้น มีหลายข้อด้วยกันแต่จะเอาเหตุผลที่น้ำหนักคงแบ่งออกเป็น 2 ชนิด

1.ทางกฎหมาย เป็นที่รู้กันว่าผลแห่งความรับผิดชอบทางละเมิดคือถูกบังคับให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย ไม่ใช่ถูกลงโทษอย่างผลความรับผิดชอบทางอาญา ฉะนั้นกฎเกณฑ์ละเมิดก็ควรจะให้เข้ารอยกับผลของละเมิดเหมือนกัน คือไม่จำเป็นต้องมีความผิด อันกรณีที่จะยกเรื่องความผิดมาพิจารณาด้วยนั้น หมายถึงว่าเราจะลงโทษเขาด้วยนี้เราไม่ได้ลงโทษเขา เราเพียงให้เขาใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายเท่านั้น ทำไมจึงต้องมีหลักเกณฑ์ว่าเขาต้องผิด

ด้วยแล้ว เพียงเป็นผู้ก่อความเสียหายก็ควรถือเป็นละเมิดแล้ว การที่เอาความผิดเข้ามาในหลักเกณฑ์ละเมิดทำให้หลักกฎหมายเขวไป ทำให้นึกอยู่เสมอว่าผลแห่งความรับผิดทางละเมิดเป็นการลงโทษ

2.ทางพฤติการณ์ ในทางหลักกฎหมายเหตุผลคงมีน้อย แต่ทางพฤติการณ์ผู้ถือทฤษฎีรับภัยได้อ้างไว้หลายข้อ

ก.จงพิจารณาเหตุเกิดว่า เมื่อเกิดความเสียหายขึ้น และหาผู้ผิดมิได้ โชคดีชี้ให้เจ้าทุกข์เป็นผู้รับภัย แต่ควรแล้วหรือ ยังมีบุคคลอีกผู้หนึ่งซึ่งน่าจะรับเคราะห์ ผู้นั้นคือผู้ก่อความเสียหาย (L auteur du dommage) เป็นความยุติธรรมที่จะให้ผลแห่งการกระทำหรือกรรมตกอยู่กับผู้ก่อการกระทำนั้น เจ้าทุกข์หรือผู้เสียหายนั้นไม่ได้ก่อ เป็นแต่ถูกรรณนั้น ทำไมเขาจะต้องรับภัยนั้นๆ เพราะความเสียหายจะเกิดขึ้นหรือไม่ก็แล้วแต่การกระทำของผู้อื่น เจ้าทุกข์ไม่มีอำนาจกีดกันความเสียหายนั้นได้เลย ฉะนั้นการที่ถือหลักความผิดในเรื่องละเมิดนั้นเท่ากับให้ผู้ที่อยู่เฉยๆ (passif) ได้รับเคราะห์ แต่หากถือตามทฤษฎีรับภัย คือให้ผู้ก่อภัยรับภัยเองแล้วก็จะตรงกับความยุติธรรม

ข.ในเรื่องการหาผู้ต้องรับภัยก็เป็นของไม่ยาก คงมีแต่วิเคราะห์ว่าภัยนั้นเป็นผลเพราะเหตุใด และเหตุนั้นใครเป็นผู้ก่อ ผู้นั้นก็ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย ส่วนในเรื่องการหาผู้ผิดตามหลักจะต้องพิจารณาถึงว่าการกระทำใดเป็นผิดเป็นของยากยิ่งไม่น้อย สิ่งใดผิดหรือไม่ผิดเป็นปัญหาที่สูง เปลี่ยนแปลงไปแล้วแต่ท้องถิ่นและสมัยต่างกับการหาเหตุของความเสียหายซึ่งย่อมใช้ได้ทุกท้องถิ่นและทุกสมัย ตามนัยนี้เองจึงมีบางคนเรียกทฤษฎีรับภัยว่า “Theorie objective” และเรียกความคิดเห็นว่าความรับผิดทางละเมิดจำเป็นต้องมีความผิดเป็นหลักนั้นว่า “Theorie subjective”

หลักเกณฑ์ความรับผิดทางละเมิดตามทฤษฎีรับภัย

ความมุ่งหวังของทฤษฎีรับภัยก็คือ เอาความผิดออกจากหลักเกณฑ์ความรับผิดทางละเมิด แต่จะได้เอาหลักเกณฑ์อื่นใดแทนที่หรือไม่นั้น ผู้ถือทฤษฎีรับภัยยังไม่ลงรอยกันอยู่

ก.สำหรับท่าน Saleilles ผู้ให้กำเนิดทฤษฎีรับภัยนั้น ถือว่าไม่จำเป็นจะต้องเอาหลักเกณฑ์ใดใส่รวมที่แทนหลักเกณฑ์ความผิดเลย ฉะนั้นหลักเกณฑ์ความรับผิดทางละเมิดคงมีอยู่สองอย่างเท่านั้นคือ 1.ความเสียหาย 2. ความสัมพันธ์แห่งเหตุและผลระหว่างความเสียหายกับการกระทำของผู้ต้องหาเท่านั้น พุดอีกนัยหนึ่ง การหาผู้ละเมิดก็คือ หาผู้ที่ก่อความเสียหายนั้นเพราะผู้ก่อความเสียหายนั้นเพราะผู้ก่อคือผู้ละเมิด เป็นทฤษฎีรับภัยชนิดที่ที่สุดถือว่าผู้ใดกระทำผู้นั้นก็รับภัยแห่งการกระทำนั้นด้วย (Quiconque agit doit subir les risques de son activite)

แต่จะเห็นว่า ทฤษฎีรับภัยชนิดนี้ ฝืนต่อหลักกฎหมายมาก ย่อมเห็นอยู่เสมอว่าการกระทำของมนุษย์ที่กระทำโดยเขามีสิทธิกระทำแม้จะมีความเสียหาย เขาก็ต้องไม่รับผิดชอบนั้น แล้วจะเรียกว่าเขามีสิทธิกระทำอย่างไรได้ นักนิติศาสตร์ที่ถือทฤษฎีรับภัยจึงได้พยายามหาหลักเกณฑ์ใหม่ใส่แทนหลักเกณฑ์ความผิด ในที่นี้มีความเห็นอยู่สองชนิดที่น่ากล่าวไว้

ข. ทฤษฎีรับภัยที่หลักเกณฑ์ การกระทำที่ผิดปกติ (Act anormal) เป็นความคิดเห็น Georges Ripert. ท่านได้กล่าวเรื่องทฤษฎีรับภัยโดยถือหลักเกณฑ์ “การกระทำที่ผิดปกติ” ไว้เมื่อท่านได้วินิจฉัยเรื่องความรับผิดชอบระหว่างเพื่อนบ้านใกล้เคียง มีผู้เข้าใจกันว่า เจ้าของที่ดินอาจจะรับผิดชอบละเมิดเนื่องจากทำความเสียหายต่อเพื่อนบ้านโดยเขาไม่มีความผิดเมื่อการกระทำของผู้ถือกรรมสิทธิอันก่อให้เกิดความเสียหายนั้น เป็นการกระทำที่ (anormal) ผิดปกติ ท่าน Ripert เข้าใจว่าการที่เอาหลักเกณฑ์การกระทำที่ผิดปกติใส่แทนความผิดนี้ ใช่ว่าเฉพาะในเรื่องความรับผิดชอบละเมิดโดยทั่วไปไม่ว่าในกรณีใด ฉะนั้นในกฎเกณฑ์ความรับผิดชอบละเมิดจึงไม่จำเป็นจะต้องมีความผิด แต่ทั้งนี้ความว่า การใช้สิทธิใดๆ ก็ตามหามีความเสียหายขึ้น ใช่ว่าผู้ใช้สิทธิจะไม่รับผิดชอบในผลแห่งการใช้สิทธิก็หาไม่ได้ยังต้องพิจารณาว่าผู้ใช้สิทธินั้นเป็นไปตามปกติธรรมดาหรือไม่ ถ้าเป็นไปตามปกติธรรมดาคือหมายความว่า ผู้อื่นในฐานะอย่างเขาก็จะทำเช่นนั้นแล้วผู้ใช้สิทธิก็ต้องรับผิดชอบ แต่ถ้าการให้สิทธิหาเป็นไปตามปกติธรรมดาไม่ได้ใช้สิทธินอกแนวทางที่ผู้อื่นเขากระทำกันก็ถือว่าผู้ใช้นั้นละเมิดจำต้องใช้สินไหมทดแทนตามได้

ค. ทฤษฎีรับภัยที่ถือหลักเกณฑ์ “การเอาประโยชน์” (Profit)

เรียกทฤษฎีนี้ว่า Theorie du risque - profit คือถือว่าเมื่อบุคคลใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อประโยชน์แห่ง การกระทำนั้น หากว่าการกระทำกลับให้ผลร้ายมีภัยขึ้น บุคคลผู้กระทำนี้ก็ต้องรับภัยนั้น ไม่ควรให้ผู้อื่นได้รับเคราะห์ด้วย

อย่างไรเรียกว่าเอาประโยชน์ (Profiter) นั้น ตามธรรมดาย่อมมีความหมายที่กว้างมาก แต่ถ้าเป็นเช่นนี้ Theorie du risque profit หรือทฤษฎีรับภัยที่ถือหลักเกณฑ์การเอาประโยชน์ ก็ไม่แตกต่างอะไรกับทฤษฎีรับภัยชนิดที่ดังกล่าวข้างต้น เพราะบุคคลกระทำการใดๆ ก็ย่อมมุ่งหวังถึงผลประโยชน์แห่งการกระทำนั้นๆ เมื่อเกิดความเสียหายขึ้น เขาก็ต้องเป็นละเมิดทุกกรณีไป

จึงได้มีความหมายที่แคบว่า ถือว่า “Profiter การเอาประโยชน์” ต้องหมายความว่า อย่าง แคบว่าเป็นการประกอบการที่หากำไร “faire l'exploitation” เป็นการแสวงหากำไรทางเศรษฐกิจ “speculer economoquement” อยู่ในคำพูดของท่านว่า “ผู้ใดสร้าง ควบคุม และจัดการ องค์การใดองค์การหนึ่งซึ่งการดำเนินขององค์การนั้น สามารถจะทำความเสียหายให้ผู้อื่นย่อมรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำขององค์การนั้น ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นจะต้องมีปัญหา

ความผิดจากผู้รับผิดชอบแต่อย่างใด” เป็นภัยอาชีพ ซึ่งผู้ใดก่อผู้หนึ่งก็ต้องรับผิดชอบจะให้ตกเป็นพับไปกับผู้อื่นไม่ได้ภัยนี้ต้องตกอยู่ในรายจ่ายของผู้ก่อภัยนั้น

2.3.2 ทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัด (strict liability)

การพัฒนาของกฎหมายละเมิดในตอนปลายศตวรรษที่ 19 ถึงปัจจุบัน มีลักษณะตรงข้ามกันระหว่าง 2 ทฤษฎี คือ ตามทฤษฎีแรกนั้นโจทก์จะได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนก็ต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่าจำเลยก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์โดยจงใจหรือบกพร่องในการใช้ความระมัดระวังเพื่อหลีกเลี่ยงมิให้เกิดความเสียหายขึ้นกับอีกทฤษฎีหนึ่ง คือทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัด (strict liability) ซึ่งจำเลยต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้น แม้จะไม่ปรากฏความจงใจหรือประมาทเลินเล่อแต่อย่างใด หากเราพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ความรับผิดมาตั้งแต่เริ่มแล้ว ก็จะทำให้เห็นว่าหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดไม่ใช่ความคิดใหม่แต่อย่างใด เพราะกฎหมายละเมิดในตอนแรกนั้นมิได้เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางศีลธรรม(moral responsibility) หรือเรื่องความผิด(fault) ของผู้กระทำความผิด แต่กฎหมายละเมิดเป็นเรื่องการรักษาความสงบระหว่างปัจเจกชนโดยทางขจัดการแก้แค้นเป็นส่วนตัว และถึงแม้ว่าการพิจารณาคดีละเมิดเราจะเห็นความรู้สึกผิดทางศีลธรรมในความรู้สึกของผู้พิพากษา แต่สิ่งนี้ก็ไม่ใช่สิ่งสำคัญเพราะมีหลักอยู่ว่า “บุคคลผู้ทำให้มีความเสียหายเกิดขึ้นจะต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทน” ดังนั้น บุคคลที่ทำให้ผู้อื่นบาดเจ็บโดยไม่เจตนา หรือประมาทเลินเล่อก็ต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ เราจึงกล่าวได้ว่าที่แท้จริงแล้วหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดเป็นหลักที่เคยปรากฏมาก่อนแล้ว และต่อมาได้ถูกหลักความรับผิดโดยมีความผิดเข้าแทนที่และตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ก็ได้มีการนำหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดนี้กลับมาใช้ใหม่อีก แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า การที่นำหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดมาใช้ไม่ได้เข้ามาในฐานะที่เป็นการแทนที่หลักความรับผิดเดิมแต่ประการใด หากแต่เข้ามาในฐานะที่เป็นหลักคู่เคียง ในลักษณะที่เป็นข้อยกเว้น หลักความรับผิดโดยต้องมีความผิดสำหรับสาเหตุที่นักนิติศาสตร์ยอมรับรับผิดเด็ดขาดนี้เป็นหลักการใหม่เพราะ

1.ความกดดันทางสังคม สังคมโดยรวมมีความเห็นว่า การที่ผู้เสียหายต้องพิสูจน์การกระทำผิดซึ่งเป็นต้นเหตุของความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่เขา เพื่อให้เขาได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้นไม่เหมาะสมแก่ความต้องการของสังคม การที่มีอุบัติเหตุเกิดขึ้นในโรงงานเป็นประจำ และอุบัติเหตุจากการจราจรก็เพิ่มขึ้น โดยมีคนงานและผู้เสียหายได้ถูกศาลปฏิเสธไม่บังคับให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการขาดความผิด (fault) ในส่วนของจำเลยนั้น

ทำให้สังคมไม่อาจยอมรับได้อีกต่อไป เพราะความเสี่ยงภัยหลายประเภทได้เกิดขึ้นในสังคม คนในสังคมต้องเสี่ยงภัยมากขึ้น และไม่มีเหตุผลเลยที่จะต้องให้ผู้เคราะห์ร้ายยอมรับต่อความร้ายแรงในภัยที่เกิดขึ้นแก่เขา³³ ทั้งๆ ที่ความเสี่ยงภัยนั้นหาได้เป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมเลย จากความไม่เหมาะสมดังกล่าวนี้เอง ทำให้เกิดความกดดันทางสังคมเพื่อเร่งให้มีการแก้ไขปัญหานี้ ตัวอย่างเช่น แรงกดดันจากสหภาพแรงงานในอังกฤษทำให้มีพระราชบัญญัติเกี่ยวกับอุบัติเหตุในโรงงาน ซึ่งความรับผิดชอบของนายจ้างนั้นมีลักษณะเป็นความรับผิดชอบโดยเคร่งครัด เป็นต้น³⁴

2.ความคิดเห็นของนักนิติศาสตร์ แต่เดิมนักนิติศาสตร์เห็นว่า จำเลยต้องรับผิดชอบเฉพาะเมื่อความเสียหายเกิดจากความจงใจของจำเลย เพราะเห็นว่าผลเสียหายที่บุคคลจะต้องรับผิดชอบจะเป็นผลเสียหายอันเนื่องมาจากความจงใจเท่านั้น ดังนั้น แม้จำเลยประมาทเลินเล่อทำให้บุคคลอื่นเสียหาย จำเลยก็ไม่ต้องรับผิดชอบเพราะจำเลยไม่ได้จงใจทำ³⁵ ซึ่งต่อมาก็มีความคิดเปลี่ยนไปเป็นว่า แม้จำเลยทำโดยประมาทเลินเล่อจำเลยก็ต้องรับผิดชอบ โดยถือว่าเป็นความรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดจากความประมาทเลินเล่อเป็นข้อยกเว้นที่ต้องให้รับผิดชอบแต่ก็มีลักษณะเป็นกรณีๆ ไป จนกระทั่ง ค.ศ.1800 จึงมีการวางหลักเกณฑ์พื้นฐานความรับผิดชอบทั่วไปทางละเมิดว่า “โดยความผิด ถ้าเป็นต้นเหตุแห่งความเสียหายผู้กระทำต้องรับผิดชอบ” และความผิด (fault) คือ การกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อนั่นเองและหลักทั่วไปนี้ Grotius เห็นว่าเป็นกฎธรรมชาติ (Law of nature) กล่าวคือหลักพื้นฐานความรับผิดชอบนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยทุกคนยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง จนกระทั่งในตอนต้นศตวรรษที่ 19 นักนิติศาสตร์หลายท่านก็เริ่มเห็นว่าหลักความรับผิดชอบจากความผิดนี้ไม่เหมาะสม เช่น L. Josserand กล่าวว่าในศตวรรษที่ผ่านมานักกฎหมายได้เอาตัวเองเข้าไปผูกติดกับความผิด (fault) ซึ่งมักจะไม่เหมาะสมกับผู้รับเคราะห์กรรมในอันที่จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน และถือว่าเป็นข้อบกพร่องที่ไม่เป็นการยุติธรรมแก่ผู้ได้รับเคราะห์กรรมนั้นเลย ข้อบกพร่องและความไม่ยุติธรรมนี้ เราจะเห็นได้ชัดจากการที่มีความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมเครื่องจักรกลได้เข้ามาแทนแรงงานของมนุษย์และสัตว์ ผลผลิตใหม่ๆ เพิ่มขึ้นจน

³³ Jolowicz, Herbert Feliu, Lectures on Juridprudence, (London, The Aathlone Ps University, 1963) p.311.

³⁴ David, Rene, English law and Frence law, (London, Stevens, 1980), p.158.

³⁵ Von Mehren, Arthur, The Civil Law System, second edition, (U.S.A., Little, Brown & Conpany (Canagda Limited, 1977) p.57.

เกินความคาดหมาย อุบัติเหตุไม่ใช่เป็นเพียงเพิ่มขึ้นเท่านั้น แต่ยังมีอุบัติเหตุในรูปแบบใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน และมีหน้าซ้ำยังเป็นอุบัติเหตุที่เราไม่ทราบสาเหตุด้วย ทำให้ขาดความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล ซึ่งทำให้ไม่มีความรับผิดชอบทางละเมิด นอกจากนี้แม้จะมีการทราบสาเหตุของความเสียหาย แต่ผู้เคราะห์ร้ายก็ไม่อาจได้รับค่าสินไหมทดแทน เพราะไม่อาจแสดงให้ศาลเห็นถึงความผิด (fault) ของบุคคลใดเลย Josserand ได้ทิ้งปัญหาไว้ว่า ปัญหาที่ยากมากก็คือ ทำอย่างไรจึงจะหาข้อสรุปที่เหมาะสมได้ และทำอย่างไรผู้เคราะห์ร้ายที่ได้รับความเสียหายจากวัตถุสิ่งของจะได้รับหลักประกันว่า จะได้รับค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากวัตถุสิ่งของนั้น³⁶

จากการพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ความรับผิดโดยเคร่งครัดในประเทศต่างๆ พอสรุปลักษณะของความรับผิดโดยเคร่งครัด (strict liability) ได้ดังนี้

1. บุคคลที่จะต้องรับผิด บุคคลผู้ที่จะต้องรับผิดนั้นการที่เขาต้องรับผิดก็เพราะเขาเป็นบุคคลที่อยู่ในสถานะเช่นนั้น คือสถานะที่เขาเป็นผู้รับผิดชอบ สถานะที่เขาเป็นผู้ดูแล หรือสถานะที่เขาเป็นเจ้าของ ฯลฯ การพิจารณาว่าเขาจะต้องรับผิดเมื่อเขาอยู่ในสถานะใดนั้นขึ้นอยู่กับว่า ในสถานะนั้นเขาเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสี่ยงภัยนั้นขึ้นหรือไม่ หากในสถานะนั้นถือว่าเขาเองเป็นผู้ก่อให้เกิดภัย เขาก็ต้องรับผิด เพราะความรับผิดโดยเคร่งครัดนั้นขึ้นอยู่กับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความผิดของใคร ด้วยเหตุนี้บุคคลจึงต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้น เพราะเขาอยู่ในสถานะของผู้ก่อภัย มิใช่ว่าความรับผิดของเขาเกิดจากความผิดของเขาแต่ประการใด ความเสียหายบางประการเกิดขึ้น แม้ว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องจะได้ใช้ความระมัดระวังอย่างสมควรแล้ว ซึ่งหากใช้หลักความรับผิดโดยความผิดแล้ว ก็จะทำให้ผู้เสียหายได้รับบาปเคราะห์โดยไม่ได้รับการทดแทนความเสียหาย สำหรับปัญหาว่าบุคคลใดบ้างที่อยู่ในสถานะที่ควรรับผิดตามมาตรานี้ ก็ต้องอาศัยหลักทางเศรษฐศาสตร์และการประกันภัย แต่ก็น่าสังเกตว่าความคิดของ Pufendorf (1632-1694) ที่เสนอว่าบุคคลใดก็ตามที่ได้ประโยชน์อย่างน้อยที่สุดจากกิจการทางเศรษฐกิจ ดังเช่นการใช้ทาสหรือสัตว์ จะต้องรับผิดชอบเต็มจำนวนในความเสียหายจากกิจการนั้น แม้ว่าเขาจะไม่มี ความผิดก็ตาม³⁷ และประเด็นของ Pufendorf ที่ว่าบุคคลที่ได้ประโยชน์จากทรัพย์สินใดๆ ต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดจากทรัพย์สินนั้น เป็นประเด็นที่สำคัญของความรับผิดโดยเคร่งครัด ในฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 18 ที่ว่าเมื่อบุคคลใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อเอาประโยชน์แห่ง

³⁶ Von Mehren, Arthur, supra note 35, p.601.

³⁷ *Ibid.* p.592.

การกระทำนั้น หากว่าการกระทำกลับให้ผลร้ายมีภัยขึ้น บุคคลผู้กระทำนี้ก็ต้องรับภัยนั้น ไม่ควรให้ผู้อื่นได้รับเคราะห์ด้วย เรียกทฤษฎีนี้ว่า Theorie du risque - profit³⁸

ในแต่ละประเทศก็จะมีกฎหมายบัญญัติถึงลักษณะของบุคคลผู้ต้องรับผิดชอบไว้เป็นการเฉพาะ เนื่องจากมีความคิดว่า หลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดเป็นหลักที่เป็นข้อยกเว้น ทำให้บุคคลต้องรับผิดชอบโดยเขาไม่มีความผิด การตีความจึงเป็นไปด้วยความระมัดระวังด้วยความเกรงว่าจะทำให้บุคคลมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อกฎหมายเจ็บปวด (Suffer) จากกรณีกฎหมายเรื่องลามิควรได้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้ต้องมีการบัญญัติกฎหมายให้ชัดเจนถึงสถานะของบุคคลที่ต้องรับผิดชอบ เช่น ในมาตรา 1384 ของประมวลแพ่งฝรั่งเศส ได้ให้ผู้ดูแล (Gardien) รับผิดชอบใน Road Traffic Act ปี 1952 ของเยอรมันก็ให้ผู้ดูแลรถยนต์ (Halter) รับผิดชอบ หรือในประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ของไทย มาตรา 437 ก็บัญญัติให้ผู้ครอบครองหรือควบคุมดูแลยานพาหนะต้องรับผิดชอบเป็นต้น

2. ทรัพย์ที่เขาต้องรับผิดชอบ ความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดสำหรับการกระทำของสิ่งของนั้น กฎหมายของบางประเทศก็ได้กำหนดถึงประเภท ชนิด และคุณสมบัติของสิ่งของนั้นๆ เอาไว้ ทั้งนี้ก็เพราะการกำหนดถึงลักษณะของสิ่งของดังกล่าว ย่อมเป็นประโยชน์ในการจำกัดขอบเขตมิให้มีการใช้หลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดกว้างขวางมากเกินไป เพราะมีฉะนั้นแล้วก็จะกลายเป็นว่า หลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดนี้เป็นหลักทั่วไปของความรับผิดชอบนั่นเอง ประโยชน์อีกประการหนึ่งของการกำหนดลักษณะของสิ่งของก็เพื่อให้มีความชัดเจนในการใช้การตีความกฎหมายได้ดียิ่งขึ้น เช่น ศาลฝรั่งเศสเดิมก็เคยตีความคำว่า “สิ่งของ” ในมาตรา 1384 ว่าหมายความว่าเฉพาะสิ่งของที่อันตราย (dangerous things) เท่านั้น แต่ในปัจจุบันศาลก็ไม่ได้แยกข้อแตกต่างระหว่างสิ่งของเคลื่อนที่ไปกับสิ่งของที่ไม่ได้เคลื่อนที่ไปในขณะเกิดความเสียหาย ในปัจจุบันศาลฝรั่งเศสจึงตีความคำว่า “สิ่งของ” ในมาตรา 1384 ว่าหมายความว่าถึงสิ่งหามทรัพย์ใดๆ ซึ่งอาจจะเป็ยานพาหนะ หรือสิ่งของใดๆ ก็ได้³⁹ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 ก็บัญญัติเกี่ยวกับสิ่งของไว้ว่าจะต้องเป็นยานพาหนะอันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกลขณะกำลังเดินด้วยเครื่องจักรกลหรือทรัพย์อันตรายเท่านั้น

³⁸ Amos, Sir Maurice Shelon, Amos & Walton's introduction to French Law, (Third edition, Oxford University, 1974) P.234.

³⁹ *Ibid.*

3. ข้อยกเว้นความรับผิด ถึงแม้ว่าความรับผิดโดยเคร่งครัดจะมีความหมายไปในทางที่ว่าเป็นความรับผิดโดยไม่มีข้อยกเว้นก็ตาม แต่ความจริงแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่ทั้งนี้เพราะถ้าเรามองย้อนไปดูสาเหตุที่ทำให้บุคคลต้องรับผิดในลักษณะเช่นนี้ก็จะเห็นได้ว่า เหตุที่เป็นก็เพราะมีความเสียหายบางประการเกิดขึ้นจากสิ่งของโดยไม่ปรากฏความผิด (fault) ของบุคคลใดเลย แต่ในขณะเดียวกันก็เห็นสมควรให้บุคคลในบางฐานะต้องรับผิด เช่น ผู้ควบคุม (Control) ผู้ดูแล (Custodian) ฯลฯ ซึ่งต้องรับผิด แม้เขาจะไม่มี ความผิดก็ตามหลุดพ้นจากความรับผิดได้บ้าง ดังนั้น ที่ว่า “ความรับผิดโดยเคร่งครัด” (strict liability) นั้น หมายความว่าความรับผิดของบุคคลโดยปราศจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อนั่นเอง ถ้าจะแปลให้ตรงตัวแล้วก็น่าจะแปลคำว่า strict liability ว่า “ความรับผิดอย่างเคร่งครัด” นั่นเอง ความรับผิดโดยเคร่งครัดนั้นจะต้องไม่ใช่ข้อยกเว้นความรับผิดว่า “บุคคลนั้นไม่ผิด” เพราะความรับผิดโดยเคร่งครัดนี้มีได้มีพื้นฐานอยู่บนความผิดดังนั้น แม้บุคคลที่อยู่ในฐานะที่ต้องรับผิดจะพิสูจน์ได้ว่าเขาไม่มีความผิด เขาก็ไม่พ้นความรับผิด⁴⁰ สำหรับข้อยกเว้นความรับผิดในกรณีความรับผิดโดยเคร่งครัดจะเป็นประการใดนั้น ต้องพิจารณาตามกฎหมายแต่ละประเทศ บางประเทศก็มีกฎหมายบัญญัติถึงข้อยกเว้นความรับผิดเอาไว้ชัดเจน เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 437 มีข้อยกเว้นความรับผิดไว้ในกรณีเหตุสุดวิสัยและความผิดของผู้เสียหายเอง ในบางประเทศแม้จะไม่มีกฎหมายบัญญัติถึงข้อยกเว้นความรับผิดเอาไว้ แต่ศาลก็ได้ถือคำพิพากษาบรรทัดฐานเป็นหลักในการกำหนดข้อยกเว้นไว้ เช่น กรณีของศาลฝรั่งเศสได้กำหนดข้อยกเว้นความรับผิดไว้สำหรับเหตุสุดวิสัย แม้ในมาตรา 1384 ประมวลแพ่งจะไม่ได้บัญญัติไว้ก็ตาม

2.3.3 ทฤษฎีความรับผิดโดยสมบูรณ์ (Absolute liability)

อย่างไรก็ตาม แม้ strict liability จะเป็นความรับผิดโดยเคร่งครัด แต่ความรับผิดโดยเคร่งครัดบางประเภทมีข้อยกเว้นความรับผิดได้ แต่ข้อยกเว้นความรับผิดดังกล่าวจะต้องไม่ใช่ข้อยกเว้นที่ว่า “บุคคลนั้นไม่ผิด ” เพราะความรับผิดโดยเคร่งครัดนี้มีได้มีพื้นฐานอยู่บนความผิด ดังนั้น แม้บุคคลที่อยู่ในฐานะจะต้องรับผิดพิสูจน์ได้ว่าเขาไม่มีความผิด เขาก็ไม่พ้นความรับผิด ส่วนข้อยกเว้นความรับผิดจะมีประการใด ให้พิจารณาดูกฎหมายของแต่ละประเทศ บางประเทศ

⁴⁰ David, Rene, supra note 34, p.157

หากไม่มีข้อยกเว้นเอาไว้ ก็จะต้องถือว่าไม่มีการยกเว้นความรับผิดใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งนักกฎหมายเรียก ความรับผิดโดยเคร่งครัดชนิดนี้ว่า “ความรับผิดโดยสมบูรณ์” (Absolute liability) ในกฎหมาย อังกฤษ สมัยแองโกล – เนอมันเริ่มแรกเป็นสมัยซึ่งความคิดในความรับผิดโดยสมบูรณ์⁴¹ ความรับผิดโดยสมบูรณ์ เป็นกรณีที่บุคคลสันนิษฐานว่าต้องรับผิดโดยสมบูรณ์ย่อมจะต้องรับผิดในความเสียหายทุกอย่างที่เกิดขึ้นในเรื่องที่เขามีส่วนเกี่ยวข้อง

จากหลักทฤษฎีความรับผิดดังกล่าวจึงสรุปความรับผิดเพื่อความเสียหายอันเกิดจาก ทรัพย์ เนื่องจากทรัพย์มีเจ้าของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงบัญญัติให้เจ้าของ ผู้ครอบครอง ผู้ควบคุมดูแล ในฐานะที่ขาดความระมัดระวังในการใช้สอย บำรุงรักษาหรือ ควบคุมดูแลโดยถือว่ากระทำการละเมิด โดยไม่ต้องมีความผิด (fault) จึงเกิดทฤษฎีรับภัยซึ่ง เรียกว่า Theorie du risque เป็นทฤษฎีที่เห็นว่า หลักเกณฑ์แห่งความรับผิดทางละเมิดนั้น ไม่จำเป็นที่ผู้ละเมิดจะต้องกระทำความผิดด้วย เมื่อความเสียหายเกิดขึ้นและรู้ว่าผู้ใดเป็นผู้ทำหรือ ผู้ก่อแล้ว ก็ควรถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ละเมิดไม่ว่าการกระทำที่ก่อความเสียหายนั้นจะผิดหรือถูก เพราะถือว่ามนุษย์เราเมื่อได้กระทำการใดๆ ขึ้นแล้วย่อมเป็นการเสี่ยงภัยอย่างหนึ่ง คืออาจมีผลดี ก็ได้ผลร้ายก็ได้ ผู้ทำก็ต้องรับผลแห่งการเสี่ยงภัยนั้นถ้ามีภัยคือความเสียหายเกิดขึ้นเขาก็ จะต้องรับเคราะห์ ต้องรับความเสียหายนั้น ความเสียหายต้องเป็นภัยไปกับเขา จึงได้มีนามแห่ง ความคิดนี้ว่า ทฤษฎีรับภัย “Theorie du risque” หรือทฤษฎีรับภัยที่สร้างขึ้น “Theorie du risque cree” ทฤษฎีรับภัย มีกำเนิดเมื่อราวปลายศตวรรษที่ 19 คริสต์ศักราช เนื่องจาก ในสมัยนั้น ความคิดเห็นของมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงไป เป็นเหตุทำให้มีความคิดเห็นในเรื่องความรับผิดทางละเมิดนั้นเปลี่ยนแปลงไป ความคิดเห็นอันเป็นบ่อเกิดแห่งทฤษฎีรับภัยนี้ เอาความผิด ออกจากหลักเกณฑ์ความรับผิดทางละเมิด เนื่องจากความเจริญทางด้านเทคโนโลยี การพิสูจน์ ความรับผิดที่ต้องกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำได้ยากขึ้น จึงนำความรับผิดโดย ปราศจากความผิดของบุคคลมาใช้ ซึ่งเรียกว่า “ความรับผิดโดยเคร่งครัด” (strict liability) หรือ No fault liability หรือ liability without fault

⁴¹ ไพจิตร บุญญพันธุ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยความรับผิด ในผลแห่งการละเมิดของลูกจ้าง, (อุบลราชธานี: โรงพิมพ์อีสานการพิมพ์, 2507), น.2.

หลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (strict liability) และความรับผิดโดยสมบูรณ์ (Absolute liability)

หลักความรับผิดโดยปราศจากความผิดได้นำมาใช้อีกครั้งหนึ่งในศตวรรษที่ 20 เนื่องจากความเจริญทางวิทยาการและเทคโนโลยีมากขึ้น ความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากความผิด (fault) แท้ ๆ ของมนุษย์ก็เกิดได้ยากขึ้นเพราะชีวิตมนุษย์เกี่ยวข้องกับวัตถุที่มีกลไกอันอาจก่อภัยมากกว่าแต่ก่อน จึงได้นำหลักนี้มาใช้แต่ได้เรียกชื่อต่างกับทฤษฎีรับภัยว่า “ความรับผิดโดยเคร่งครัด” (strict liability) หรือ No fault liability หรือ liability without fault

หลักความรับผิดโดยเคร่งครัดเป็นหลักใหม่ กล่าวคือเป็นหลักที่ว่าจำเลยจะต้องรับผิดแม้มิได้กระทำความผิดศีลธรรมและได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้วก็ตามจำเลยยังคงต้องรับผิดเหตุที่มีหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด เกิดขึ้นก็เนื่องจากเป็นนโยบายทางกฎหมายที่ประสงค์จะเยียวยาสังคมที่มีความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก้าวหน้าขึ้น หากกำหนดให้ผู้เสียหายเรียกร้องค่าเสียหายได้ต่อเมื่อจำเลยได้กระทำโดยเจตนาหรือประมาทเลินเล่อก็ไม่ใช่เป็นการเพียงพอรากฐานแห่งความรับผิดโดยเคร่งครัดจึงมาจากการกระทำของจำเลยก่อให้เกิดความเสี่ยงภัยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อสมาชิกในสังคม

ดังนั้นความรับผิดโดยเคร่งครัดจึงหมายถึง การที่บุคคลใดกระทำการใดอันอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น บุคคลนั้น ต้องรับผิดในผลที่เกิดขึ้นถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะได้จัดให้มีการป้องกันอันตรายไว้แล้ว และมีได้กระทำการโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อที่จะก่อความเสียหายแก่ผู้อื่นแต่ประการใดก็ตาม เพราะถือเป็นหน้าที่โดยเคร่งครัดซึ่งผู้กระทำต้องระวังและป้องกันมิให้ผู้อื่นได้รับอันตรายจากการกระทำของตน ความรับผิดโดยเคร่งครัดจึงเป็นความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น หรือเรียกกันโดยทั่วไปว่าเป็นความรับผิดโดยไม่มี ความผิด

อย่างไรก็ตามแม้ strict liability จะเป็นความรับผิดโดยเคร่งครัด แต่ความรับผิดโดยเคร่งครัดบางประเภทมีข้อยกเว้นความรับผิดได้ แต่ข้อยกเว้นความรับผิดดังกล่าวต้องไม่ใช่ข้อยกเว้นที่ว่า “บุคคลนั้นไม่ผิด” เพราะความรับผิดโดยเคร่งครัดนี้มีได้มีพื้นฐานอยู่บนความผิด ดังนั้น แม้บุคคลที่อยู่ในฐานะจะต้องรับผิดพิสูจน์ได้ว่าเขาไม่มีความผิด เขาก็ไม่พ้นความรับผิด ส่วนข้อยกเว้นความรับผิดจะมีประการใด ให้พิจารณาตามกฎหมายของแต่ละประเทศ บางประเทศหากไม่มีข้อยกเว้นเอาไว้ ก็จะได้ถือว่าไม่มีการยกเว้นความรับผิดใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งนักกฎหมายเรียกความรับผิดโดยเคร่งครัดชนิดนี้ว่า “ความรับผิดโดยสมบูรณ์” (Absolute liability)

เมื่อพิจารณาระหว่างความรับผิดโดยเคร่งครัดและความรับผิดโดยสมบูรณ์ (Absolute liability) แล้วความรับผิดแบบเคร่งครัด แม้เป็นความรับผิดที่ไม่มี ความผิด (no fault) แต่ก็มิได้

หมายความว่า no fault อย่างสมบูรณ์จริงๆ เพราะยังมีข้อแก้ตัวให้หลุดพ้นจากความรับผิดได้ เนื่องจากการจะสันนิษฐานว่าบุคคลใดต้องรับผิดเสมอไปในทุกเรื่องที่เขาเกี่ยวข้องกับก็จะไม่มีความเป็นธรรมตามกฎหมายเลย เพราะความเสียหายอาจจะเกิดจากสาเหตุอื่นๆ หรือการกระทำของบุคคลอื่นก็ได้ แต่จะไม่ยอมให้เขาแก้ตัวเพื่อหลุดพ้นความรับผิดได้โดยยอมไม่เป็นธรรมแน่ ขอบข่ายความรับผิดโดยเคร่งครัด ได้แก่ความรับผิดเกี่ยวกับสัตว์ ความรับผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินอันตรายและอื่นๆ ส่วน (Absolute liability) (ความรับผิดโดยสมบูรณ์) เป็นกรณีที่บุคคลสันนิษฐานว่าต้องรับผิดโดยสมบูรณ์ย่อมจะต้องรับผิดในความเสียหายทุกอย่างที่เกิดขึ้นในเรื่องที่เขามีส่วนเกี่ยวข้อง

ดังนั้น ความแตกต่างของ strict liability กับ Absolute liability ก็คือความรับผิดแบบ strict liability มีข้อยกเว้นที่ทำให้ไม่ต้องรับผิด 2 ประการ คือ 1.เหตุสุดวิสัย 2.ผู้เสียหายเป็นผู้ผิดเอง ส่วน Absolute liability ไม่มีข้อยกเว้นให้แก้ตัวเพื่อหลุดพ้นความรับผิด

2.3.4 ความแตกต่างระหว่างทฤษฎีรับภัยและทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัด

ทฤษฎีรับภัย นั้นจะทำอะไรก็มีการเสี่ยงภัยเอง ทั้งที่มีการกระทำและ ไม่มีการกระทำ รวมถึงความยินยอมให้กระทำด้วย เช่นยอมให้ชก สมัครใจวิวาท

ทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัด

ไม่รวมถึงความยินยอมให้กระทำ ต้องรับผิดทั้งหมดถ้าทรัพย์สินอยู่ในความครอบครองของตนหรืออยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของตน แต่มีเหตุยกเว้นความรับผิดถ้าเกิดขึ้นโดยเหตุสุดวิสัย หรือโดยความผิดของผู้ต้องเสียหายเอง

หลักความรับผิดโดยสมบูรณ์คือความรับผิดที่ไม่มีข้อยกเว้นความรับผิดใดๆทั้งสิ้น ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับกฎหมายของไทยเรา ที่น่าจะใกล้เคียงที่สุดคือ ความรับผิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 436 บุคคลผู้อยู่อาศัยในโรงเรียนต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดเพราะของตกหล่นจากโรงเรียนนั้น หรือเพราะทิ้งขว้างของไปตกในที่อันมิควร

2.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดความรับผิดทางแพ่งของผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุอันตราย

กฎหมายที่กำหนดความรับผิดของผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุอันตรายมีทั้งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด และกฎหมายเฉพาะ เช่น กฎหมายวัตถุอันตราย กฎหมายโรงงาน

กฎหมายส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งความรับผิดของผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุอันตรายมีมากและกฎหมายกำหนดให้เป็นความรับผิดโดยเคร่งครัดเนื่องจากเป็นสิ่งที่ก่ออันตรายได้รุนแรงและสร้างความเสียหายได้มาก

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิดมาตรา 420 มีรากฐานจากทฤษฎีความรับผิด (Theory of Fault) ส่วนความรับผิดในความเสียหายอันเกิดจากทรัพย์สินอันตรายตามมาตรา 437 และความรับผิดเพื่อละเมิดที่บุคคลก่อขึ้นมีรากฐานความรับผิดอยู่บนหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Principle of Strict Liability) ของกฎหมายคอมมอนลอว์

2.4.1 ความรับผิดของบุคคลในการกระทำของตนเอง

พื้นฐานความรับผิดในการกระทำของตนเองอยู่บนหลักทฤษฎีความผิดที่ว่า “ไม่มีความรับผิดถ้าปราศจากความผิด” ⁴² หมายความว่า ผู้ก่อความเสียหายจะรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนต่อเมื่อมีความผิดหรือเป็นฝ่ายผิดในเหตุที่เกิดขึ้นนั้น ข้อพิจารณาความรับผิดจะต้องพิจารณาจาก

(1) กระทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย “การกระทำ” จะต้องมีการเคลื่อนไหวร่างกายที่อยู่บังคับของจิตใจโดยรู้สำนึกในการกระทำของตน รวมถึงการละเว้นหรืองดเว้นการที่จำต้องกระทำเพื่อป้องกันมิให้เกิดผลเสียหายขึ้นเพราะตนมีหน้าที่ป้องกันตามกฎหมาย หน้าที่ตามวิชาชีพ หน้าที่ตามสัญญา หรือหน้าที่โดยพฤติกรรม ส่วน “โดยผิดกฎหมาย” หมายความว่า ถ้าการกระทำนั้นเป็นการล่วงละเมิดสิทธิโดยผิดหน้าที่ที่ต้องเคารพต่อสิทธินั้น เป็นการกระทำผิดกฎหมายในตัวโดย ไม่ต้องมีกฎหมายบัญญัติว่า การกระทำเช่นนั้นเป็นผิดกฎหมายอีกชั้นหนึ่ง⁴³ แต่ถ้ามีอำนาจกระทำที่เกิดจากกฎหมายให้อำนาจ สัญญา คำพิพากษาหรือมีกฎหมายนิรโทษกรรม เช่นนี้ก็ไม่เป็นการกระทำผิดกฎหมาย

(2) กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ “จงใจ” หมายถึง รู้สำนึกถึงผลหรือความเสียหายที่จะเกิดจากการกระทำของตน โดยประสงค์ต่อผลความเสียหายเท่านั้นถ้าไม่ประสงค์ต่อ

⁴² พจนี ปุษปาคม, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด, (พระนคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515), น.74.

⁴³ เพิ่งอ้าง, น.43.

ผลแม้จะเล็งเห็นผลก็ไม่ใช่ว่าใจจะทำแต่อาจเป็นเพียงประมาทเลินเล่อ⁴⁴ ส่วน “ประมาทเลินเล่อ” หมายถึง การกระทำที่ไม่ตั้งใจ แต่ไม่ใช้ความระมัดระวังตามสมควรที่จะใช้ กล่าวคือปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ และผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นนั้นได้ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่ และรวมถึงในลักษณะที่บุคคลผู้มีความระมัดระวังจะไม่กระทำด้วย สำหรับระดับความระมัดระวังที่สมมติเป็นมาตรฐานเพื่อวินิจฉัยเปรียบเทียบความรับผิดของผู้กระทำ ความเสียหายนั้นแตกต่างจากความรับผิดทางสัญญา โดยต้องเปรียบเทียบกับบุคคลที่มีความระมัดระวังตามพฤติการณ์และตามฐานะในสังคม เช่นเดียวกับผู้กระทำ ความเสียหาย ความระมัดระวังจึงอาจแตกต่างกันไปตามพฤติการณ์แห่งตัวบุคคล ไม่แน่นอนคงที่เหมือนกรณีความรับผิดตามสัญญา บุคคลที่สมมตินี้ต้องอยู่ในพฤติการณ์ภายนอก เช่นเดียวกับผู้กระทำ ความเสียหาย นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงพฤติการณ์แวดล้อมในขณะเกิดเหตุประกอบด้วย⁴⁵

จงใจหรือประมาทเลินเล่อ นั้น มีข้อสังเกตว่าผู้สำนึกถึงผลเสียหายนั้นไม่เกี่ยวกับความสามารถหรือไม่สามารถรู้รับผิดชอบ หรือบังคับตนเองได้เพราะมีจิตบกพร่อง โรคจิตหรือจิตฟั่นเฟือน เพราะแม้จะไม่สามารถรู้ผิดชอบหรือไม่สามารถบังคับตนเองได้ ก็ยังถือว่าผู้สำนึกถึงผลเสียหายหรือไม่ใช้ความระมัดระวังตามสมควรที่จะใช้อยู่นั่นเอง

(3) การกระทำนั้นทำให้บุคคลอื่นเสียหายถึงชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพและทรัพย์สิน หมายถึง การทำให้บุคคลอื่นเสียหายแก่สิทธิในบุคคลภาพ สิทธิทางทรัพย์สิน และสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของบุคคลอื่น⁴⁶ ซึ่งความเสียหายที่เกิดขึ้นต้องเป็นผลจากการกระทำของผู้ก่อความเสียหาย คือ ต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล พิจารณาจากทฤษฎีเงื่อนไขที่ว่า ถ้าไม่มีการกระทำของจำเลยผลจะมีเกิดขึ้นเช่นนั้น ผลที่เกิดขึ้นจึงเกิดจากการกระทำของจำเลย ผลอันหนึ่งอาจเกิดขึ้นได้จากเหตุหลายประการประกอบกัน ซึ่งถ้าหากขาดเหตุทั้งหลายนั้นแม้แต่เหตุใดเหตุหนึ่งผลนั้นย่อมไม่เกิดขึ้น จึงถือว่าเป็นเหตุผลที่ทำให้เกิดผลได้เท่ากันไม่มีเหตุใดสำคัญกว่ากัน และพิจารณากับทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมว่าผลเสียหายนั้นผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบ

⁴⁴ ไพจิตร ปุญญพันธ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 27, น. 9-10.

⁴⁵ ไพจิตร ปุญญพันธ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 27, น. 9-10.

⁴⁶ อนันต์ จันทโรภากร, “โครงสร้างพื้นฐานกฎหมายละเมิด,” ใน หนังสือรวมบทความในโอกาสครบรอบ 60 ปี ดร.ปรีดี เภษมทรัพย์, รวบรวมโดยสมยศ เชื้อไทย, (กรุงเทพมหานคร: พี เค พรินติ้งเฮาส์, 2531) น.101.

เหตุตามปกติที่ย่อมก่อให้เกิดผลเช่นนั้นขึ้น ต้องพิจารณาตามความรู้ความชำนาญของมนุษย์ว่าผลอาจจะเกิดจากการกระทำของผู้กระทำหรือไม่ และผลที่อาจเกิดนั้นจะต้องไม่ห่างไกลจนตามความคิดเห็นของคนธรรมดาไม่สามารถคาดหมายได้⁴⁷

2.4.2 ความรับผิดชอบในการกระทำของบุคคลอื่น

ความรับผิดชอบในการกระทำของบุคคลอื่นบัญญัติอยู่ในมาตรา 425-427, มาตรา 429-431 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นความรับผิดชอบอันเกิดจากข้อกำหนดของกฎหมายหมายความว่า บุคคลหนึ่งกระทำละเมิดและมีความรับผิดชอบภายใต้เงื่อนไขในมาตรา 420 แล้วบุคคลอีกคนหนึ่งต้องรับผิดชอบจากการกระทำละเมิดโดยบุคคลนั้นไม่ได้กระทำละเมิดด้วยตนเองได้แก่

(1) นายจ้างต้องร่วมกันรับผิดชอบกับลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงาน ในผลแห่งละเมิดที่ลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้าง คือการเป็นงานที่นายจ้างให้ทำงานชนิดใด ประเภทใด ลักษณะงานเป็นอย่างไรแล้วลูกจ้างก็ได้ปฏิบัติงานตามที่จ้างมาเช่นนั้น หรือลูกจ้างได้กระทำการในแนวทางหรือขอบเขตหรือวิธีการที่ลูกจ้างได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนเพื่อนายจ้าง แม่นายจ้างไม่ได้มอบหมายหรือมอบอำนาจหรือสั่งการให้กระทำโดยตรง แต่ลูกจ้างได้ปฏิบัติไปโดยมุ่งหมายจะรักษาประโยชน์ของนายจ้างเช่นนี้ถือเป็นการกระทำในทางการที่จ้าง ไม่ว่านายจ้างจะล่วงรู้ถึงการละเมิด หรือจะได้เลือกคนที่เหมาะสมโดยความระมัดระวัง หรือลูกจ้างได้รับความควบคุมดูแลเป็นอย่างดี หรือลูกจ้างมีคุณสมบัติมากก็ตาม ถ้าหากเหตุละเมิดได้เกิดขึ้นในทางการที่จ้างแล้ว นายจ้างก็จะต้องรับผิดชอบร่วมด้วย⁴⁸

ความรับผิดชอบของผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุอันตราย หากบุคคลดังกล่าวอยู่ในฐานะนายจ้างและความเสียหายเกิดจากการกระทำในทางการที่จ้างของลูกจ้างก็ต้องร่วมกันรับผิดชอบกับการกระทำในทางการที่จ้าง เช่น นายจ้างมอบหมายให้ลูกจ้างขับรถบรรทุกวัตถุอันตรายไปส่งให้แก่ลูกค้า ระหว่างทางเกิดอุบัติเหตุทำให้เกิดการรั่วไหลหรือแพร่กระจาย นายจ้างก็ต้องร่วมรับผิดชอบกับลูกจ้าง อย่างไรก็ตาม การที่นายจ้างกับลูกจ้างต้องรับผิดชอบร่วมกันนั้นมิใช่เป็นการกระทำ

⁴⁷ จิตติ ติงศรัทีย, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาภาค 1 ตอนที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2506) น.126.

⁴⁸ ไพจิตร ปุณณพันธ์, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 27, น.123.

ละเมิดร่วมกัน นายจ้างที่ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ผู้เสียหายแล้วจึงรับช่วงสิทธิของผู้เสียหาย ไล่เบี้ยเอาจากลูกจ้างได้

หน่วยงานของรัฐก็อยู่ในฐานะที่เป็นนายจ้างได้โดยส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐอาจมีการจ้างลูกจ้างประจำหรือชั่วคราว ซึ่งเป็นลูกจ้างตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หากลูกจ้างของรัฐไปกระทำละเมิดต่อบุคคลภายนอก หน่วยงานของรัฐก็ต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก ผู้เสียหายในฐานะที่เป็นนายจ้างตามมาตรา 425 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 แล้วแต่กรณี

(2) ตัวการมีความรับผิดในผลแห่งละเมิดของตัวแทน กฎหมายให้นำเรื่องนายจ้างลูกจ้างมาใช้บังคับโดยอนุโลม ตัวการจะต้องรับผิดหรือไม่ต้องพิจารณาก่อนว่าความเป็นตัวแทนนั้นมีขอบเขตเพียงใด และเหตุละเมิดได้เกิดขึ้นภายในขอบเขตนั้นหรือในขณะที่ตัวแทนได้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อตัวการ หรือขณะที่ตัวแทนได้ทำการเป็นตัวแทนหรือไม่ หรือกล่าวได้ว่าความรับผิดของตัวการอยู่ภายใต้ข้อจำกัดอย่างเดียวกับข้อจำกัดที่วางไว้สำหรับความรับผิดของนายจ้างในผลแห่งการละเมิดของลูกจ้าง ดังนั้น จึงต้องได้ความว่าการกระทำแทนกันนั้นได้เกิดขึ้นภายในอำนาจอย่างแท้จริงหรือขัดแย้งของตัวแทน หรือกระทำแทนกันนั้นเป็นการกระทำชนิดที่มีเหตุอันควรที่ตัวการคาดเห็นได้เกี่ยวกับกิจการนั้น⁴⁹ และเมื่อตัวการได้ชดใช้แล้วก็ชอบที่จะรับช่วงสิทธิของผู้เสียหาย ไล่เบี้ยคืนจากตัวแทนได้

(3) ผู้ว่าจ้างทำของ มาตรา 428 บัญญัติให้ผู้ว่าจ้างทำของไม่ต้องรับผิดในความเสียหายที่ผู้รับจ้างได้ก่อให้เกิดขึ้นแก่บุคคลภายนอกในระหว่างทำการงานที่ว่าจ้าง เว้นแต่ผู้ว่าจ้างเป็นผู้ผิดในส่วนงานที่สั่งให้ทำ หรือคำสั่งที่ให้ไว้ หรือในการเลือกหาผู้รับจ้าง

2.4.3 ความรับผิดในความเสียหายที่เกิดจากทรัพย์สิน

ความรับผิดในความเสียหายที่เกิดจากทรัพย์สินมีบัญญัติไว้ในมาตรา 434-437 ที่เรียกว่า “ความรับผิดในความเสียหายที่เกิดจากทรัพย์สิน” นั้น ต้องมีความเข้าใจเป็นเบื้องต้นว่าบุคคลผู้ต้องรับผิดไม่มีการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ หรือแม้จะมีการกระทำ ก็ต้องไม่มีจงใจหรือประมาทเลินเล่อ แต่มีบทบัญญัติของกฎหมายให้บุคคลต้องรับผิดโดยมีหลักเกณฑ์บังคับไว้บางประการ ถ้าหากมีการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ก็ย่อมจะต้องรับผิดตามหลักทั่วไป

⁴⁹ ไพจิตร ปุณณพันธ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 27, น.123.

ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 420 อยู่แล้ว จึงถือได้ว่าความรับผิดในความเสียหายที่เกิดจากทรัพย์สินเป็นความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ⁵⁰

มาตรา 437 เป็นกฎหมายที่บัญญัติหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ไว้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัตถุอันตราย บัญญัติอยู่ในวรรค 2 คือผู้ครอบครองทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพเป็นผู้รับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ต้องเสียหาย โจทก์เพียงแต่พิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้ครอบครอง และทรัพย์สินนั้นได้ก่อให้เกิดความเสียหายเท่านั้น เว้นแต่ผู้ครอบครองจะพิสูจน์ได้ว่าการเสียหายนั้นเกิดจากเหตุสุดวิสัยหรือเกิดจากความผิดของผู้ต้องเสียหายเอง วัตถุอันตรายบางชนิดอาจจะเปิดได้หรือติดไฟได้โดยสภาพของตัวมันเองเช่นดินปืนเคมีวัตถุในรูปต่าง ๆ น้ำมัน แก๊ส รวมทั้งสารกัมมันตภาพรังสีหรือมีคุณสมบัติกัดกร่อน เช่น กรดต่างๆ เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายโดยสภาพ แต่มีได้หมายรวมถึง สิ่งต่างๆ ที่โดยสภาพของตัวมันเองมิได้ก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกายในทันทีทันใด แต่จะเกิดอันตรายต่อเมื่อมีการสะสมจนถึงระดับหนึ่งจึงจะแสดงอาการเจ็บป่วยให้ปรากฏ เช่น กากน้ำตาลหรือโลหะหนักต่างๆ ดังนั้นความหมายของทรัพย์สินอันตรายตามมาตรา 437 วรรค 2 จึงไม่ครอบคลุมถึงการเกิดการเกิดมลพิษจากวัตถุอันตรายหรือของเสียอันตรายที่มีได้เป็นทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพ แม้ว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมากและรุนแรงเพียงใดก็ตาม มาตรา 437 วรรค 2 จึงไม่อาจใช้บังคับแก่กรณีความเสียหายจากวัตถุอันตรายหรือของเสียอันตรายในอีกหลายกรณี ⁵¹

2.4.4 การกระทำละเมิดร่วมกัน

การกระทำละเมิดร่วมกันตามมาตรา 432 คือการกระทำของบุคคลหลายคนที่มีเจตนาหรือมีความมุ่งหมายร่วมกัน (common design) และต้องมีการกระทำร่วมกันเพื่อความมุ่งหมายร่วมกันนั้น มิใช่เพียงกระทำการในเวลาเดียวกันหรือมีเจตนาล้ายคลึงกันหรือทำนองเดียวกัน ⁵² การร่วมกันทำละเมิดนั้นต้องมีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป กระทำละเมิด โดยมีบุคคลคนหนึ่งเป็นผู้ลงมือกระทำละเมิดโดยตรง ส่วนผู้กระทำคนอื่นๆ อาจจะได้ร่วมลงมือกระทำก็ได้ หรืออาจมี

⁵⁰ ไพจิตร ปุญญพันธ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 27, น.125.

⁵¹ ปัญญพร โกศลกิตติวงศ์, “ความรับผิดทางแพ่งของผู้ก่อมลพิษในคดีสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541) น.10.

⁵² ไพจิตร ปุญญพันธ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 27, น.61.

การกระทำส่วนหนึ่งของความผิดหรือแบ่งสรรหน้าที่กันทำได้ แต่ข้อสำคัญต้องมีความมุ่งหมายร่วมกันและให้ถือว่าการกระทำทั้งหมดของผู้ลงมือกระทำเป็นการกระทำของตนเองด้วย ทั้งนี้ไม่ว่าจะได้กระทำในเวลาเดียวกัน พร้อม ๆ กันหรือไม่ก็ตาม⁵³ การกระทำละเมิดร่วมกันตั้งอยู่บนความรับผิดชอบที่เกิดจากความผิดของตนเอง เพราะผู้กระทำละเมิดกับผู้ร่วมกันทำละเมิดนั้นต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้น แต่อาจไม่ได้ร่วมเป็นผู้ลงมือ หรืออาจกระทำเพียงส่วนหนึ่งของการกระทำทั้งหมด แต่ก็ต้องมีส่วนในการกระทำ “ความผิด” นั้นด้วยตนเอง ดังนั้น จึงต้องนำหลักเกณฑ์มาตรา 420 มาพิจารณาดูด้วย แต่ให้พิจารณาเฉพาะในส่วนการกระทำทั้งหมดที่มีผลก่อความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย โดยไม่ต้องพิจารณาว่าการกระทำของ ผู้ร่วมกระทำละเมิดแต่ละคนครบองค์ประกอบการกระทำละเมิดหรือไม่⁵⁴ ผู้ร่วมกันทำละเมิดต้องรับผิดชอบร่วมกันอย่างลูกหนี้ร่วม เว้นแต่จะมีพฤติการณ์ที่ศาลจะวินิจฉัยเป็นประการอื่นได้

คดีความเสียหายจากวัตถุอันตราย อาจเกิดกรณีของการกระทำละเมิดร่วมกันโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อได้ เช่น กรณีผู้ผลิตแก๊สจากโรงงานแยกแก๊สแล้วส่งมาให้โรงงานบรรจุถังแก๊สแล้วเกิดการรั่วของแก๊สที่เป็นวัตถุอันตราย ถือได้ว่าบุคคลทั้งสองจงใจร่วมกันก่อให้เกิดการรั่วของแก๊สที่เป็นวัตถุอันตราย แต่ถ้ากรณีโรงงานบรรจุถังแก๊สไม่ระมัดระวังใช้ถังที่ไม่มีคุณภาพทำให้เกิดการรั่วของแก๊ส ถือว่าโรงงานบรรจุถังแก๊ส ต้องรับผิดชอบหลักทั่วไปคือผู้ใดมีส่วนผิดมากกว่ากัน

⁵³ อภิวัฒน์ เจริญไทย, “ร่วมกันทำละเมิด”, (วิทยานพจน์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), น.100.

⁵⁴ เพิ่งอ้าง, น.101.